

24 HAZİRAN CUMHURBAŞKANI VE MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ

Değerlendirme Raporu
Şubat 2019

OY VE ÖTESİ

KISALTMALAR

298 sayılı Kanun	: 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AKPM	: Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BBP	: Büyük Birlik Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BTP	: Bağımsız Türkiye Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HÜDAPAR	: Hür Dava Partisi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
OHAL	: Olağanüstü Hal
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SP	: Saadet Partisi
T3	: Türkiye Tutanak Teyit Sistemi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

ÖNSÖZ

Oy ve Ötesi Derneği olarak Aralık 2013'ten bu yana toplam yedi seçimin birikimiyle, seçim süreçlerinin çeşitli aşamalarında faaliyetler gerçekleştirdik. Geçtiğimiz yaklaşık 5 yıllık zaman diliminde, yapılan her bir seçimde vatandaşların seçim süreçlerine ilgisinin arttığını gözlemledik. Seçmen iradesinin, seçim sonuçlarına doğru ve güvenilir bir şekilde yansımaları için çalıştık. Seçmenin, oy kullanmanın ötesinde aynı zamanda demokratik süreçlerin bir parçası olmayı talep ettiğini gördük ve bu doğrultuda gönüllülerimiz ile birlikte seçimlerin yasal düzenlemelere uygun ve şeffaf olabilmesi adına organizasyonlar gerçekleştirdik.

Görev aldığımız tüm seçimlerde, seçim adaletinin ve şeffaflığının yalnız seçim gününden ibaret olmadığını altını çizdik. Seçim takviminin zamansal yeterliliği, kampanya finansmanı, adayların seçmenlere görüşlerini eşit şartlarda aktarabilmesi, medyaya erişimde fırsat eşitliği, devlet olanakları ve parti kaynaklarının ayrımı, kamu kurumlarının ve medya organlarının taraflara eşit mesafede duruşu, toplantı ve ifade özgürlüğü gibi seçim süreçlerinin tamamını kapsayan bir değerlendirmenin önemini vurguladık.

24 Haziran 2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri için de bu görüşümüzün altını bir kez daha çizerek 24 Haziran Seçimleri sürecinde gerçekleştirdiğimiz çalışmaları ve bu çalışmaların sonuçlarını içeren raporumuzu kamuoyunun bilgisine sunarız.

TEŞEKKÜR

Sivil bir inisiyatif olarak başlayan çalışmalarımızın dernek çatısı altında sürmesine olanak sağlayan, derneğimizi maddi ve manevi destekleriyle ayakta tutan kıymetli üyelerimize, Türkiye'nin dört bir yanından çalışmalarımıza katılan, 2014 yılından bu yana seçimlerin adil ve şeffaf olarak gerçekleştirilebilmesi adına, demokratik haklarına sahip çıkmış tüm gönüllülerimize sonsuz teşekkür ederiz. Ayrıca hazırlık ve faaliyetlerimiz sırasında derneğimizle birlikte görev alan tüm kurum ve kuruluşlara teşekkür eder, önümüzdeki seçim dönemlerinde de beraber ve uyum içerisinde çalışarak seçim süreçlerini birlikte şeffaflaştırabilmeyi tüm gönüllülerimiz adına temenni ederiz.

Sevgi ve Saygılarımızla,

Oy ve Ötesi

24 Haziran 2018 tarihli
Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçimleri
Değerlendirme Raporu

24 Haziran Seçimlerinin Değerlendirilmesi

Giriş

Bütüncül ve kapsamlı bir “24 Haziran” değerlendirmesi yapılabilmesi için, 24 Haziran Seçimleri öncesindeki sürecin göz önünde bulundurulması gerektiği kanaatindeyiz. Bu nedenle raporumuzda ilk olarak 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Halk Oylaması sonucunda gerçekleşen anayasa değişikliklerine değinilecek olup ardından 24 Haziran Seçimlerinin takviminden bahsedilecek, akabinde ise 24 Haziran seçim günü ve seçim sonrasındaki süreçler üzerinde durulacaktır.

16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Halk Oylaması ve Kanun Hükmünde Kararnameler

6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun¹ 10 Şubat 2017’de onaylanmış ve Anayasanın 175. maddesi uyarınca halkoyuna sunulmuştur. 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Halk Oylaması ile seçmenler, mevcut anayasada teklif edilen değişiklik maddelerini oylamış ve anayasa değişikliği teklifi kabul edilmiştir². Anayasanın 72 maddesini etkileyen 18 maddelik anayasa değişikliği teklifi, halk oylaması ile tek bir paket halinde oylanmıştır. Bu nedenle seçmenler, farklı konuları içeren değişikliklerle ilgili olarak, ayrı ayrı tercih yapamamıştır. Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) Referanduma İlişkin İyi Uygulama Kodları’na göre, “Seçmenler aralarında esaslı bağlar olmayan çeşitli sorular üzerine, eş zamanlı oy kullanmak üzere biri ve diğeri için taraf olarak çağrılmamalıdır³.” Venedik Komisyonu, ayrıca önerilen değişikliklerin “gerekli olan denge ve denetleme mekanizmalarından mahrum olduğunu” açıklamıştır⁴.

18 maddeden oluşan anayasa değişikliklerinin 15 maddesinin yapılacak olan ilk Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçimleri ile yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. İlgili maddeler, 24 Haziran Seçimleri ile birlikte yürürlüğe girmiştir ve dolayısıyla ayrı bir önem taşımaktadır. Anayasa

¹ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211-1.htm>

² <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2017Referandum/2017HO-Ornek134.pdf>

³ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2007\)008rev-cor-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2007)008rev-cor-e)

⁴ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)005-e)

değişikliğinin askeri yargının kaldırılması, Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yeniden yapılandırılması ve cumhurbaşkanına siyasi partiye üye olma hakkının tanınması ile alakalı olan 3 maddesi ise halk oylamasının kesinleşmesi⁵ ile yürürlüğe girmiştir.

2017 yılının Ocak ve Şubat aylarında, seçimle ilgili kanunlarda değişiklik yapan 680⁶ ve 687⁷ sayılı olağanüstü hal (OHAL) kapsamında bazı düzenlemeler yapılması hakkında kanun hükmünde kararname (KHK) ile YSK'nın medya üzerindeki yaptırım yetkisi kaldırılmış ve yurt dışı seçmenlerin kaydını etkileyen bir hüküm değiştirilmiştir. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 49'uncu maddesinin mülga üçüncü fıkrası "Yerleşim yeri adresi yurtdışında olan Türk vatandaşlarının adres kayıtları, yaşadıkları ülkede kullanılan adres verilerine veya o ülke ve bağlı olduğu temsilcilik bilgisine göre tutulur." şeklinde düzenlenmiştir. Böylelikle yurt dışında adres kaydı yapmamış olan seçmenlere de oy kullanma imkânı tanınmıştır.

Anayasanın 67. maddesine göre, "seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz" hükmü yer almasına rağmen (henüz Temmuz 2017'de "Anayasanın 67'nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz." yönündeki geçici 21. maddenin H fıkrasındaki hüküm Anayasaya eklenmemişken), YSK bu düzenlemelerin seçim kanunlarında yapılan bir değişiklik olmadığı kanaatinde olduğunu belirtmiştir. AYM geçmiş kararlarında OHAL KHK'larıyla alakalı; içerik bakımından denetimlerinin yapılamayacağını belirtmiş olsa dahi, kararnamelerin OHAL kararnamesi olup olmadığını belirleme ve eğer değilse bu açıdan denetime tabi olacağına karar vermiş⁸ ve fakat, sonrasında yapılan başvuruları değerlendirirken, OHAL KHK'larına karşı yapılan başvurular konusunda yargılama yetkisi bulunmadığına karar vermiştir. İlgili 680 ve 687 sayılı OHAL KHK'ları diğer başkaca konularda değişiklik yapan KHK'lar ile birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kanunlaştırılmış, Resmî Gazete'nin 08 Mart 2018 tarihli 30354 Mükerrer sayılı nüshasında yayımlanarak seçimle ilgili kanunlarda kalıcı değişiklik yapmıştır⁹.

---

⁵ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/04/20170427M1-1.pdf>

⁶ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170106M1-2.htm>

⁷ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170209-8.htm>

⁸ <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/9a37ab36-2676-4498-849b-710ccdb54428?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>

⁹ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180308M1.pdf>

24 Haziran 2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimlerinin Önemi, Şekli ve Koşulları

20 Nisan 2018 tarihinde, TBMM'nin milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesine dair 1183 sayılı kararı, Resmî Gazete'nin aynı tarihli 30397 mükerrer sayılı nüshasında yayımlanmıştır¹⁰. 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Halk Oylaması sonucuna bağlı olarak; cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimleri ilk kez birlikte gerçekleşmiştir.

YSK, 24 Haziran Seçimlerinin takvimini, 26 Nisan 2018 tarih ve 289 sayılı kararı ile ilan etmiştir¹¹. Başlangıç tarihi 30 Nisan 2018 olarak açıklanan seçim takvimi toplam 55 günden oluşmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde, üstelik, yukarıda belirtildiği gibi, cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimi ilk kez birlikte yapıyorken ve buna ilişkin pek çok esaslı kanun değişikliği yapılmışken, seçimin son derece hızlı bir şekilde gerçekleşmiş olduğunu söylemek mümkündür. YSK, 24 Haziran Seçimlerinde uygulanacak usul ve esaslara ilişkin 135/I sayılı Genelge'yi, seçime 48 gün kala, 6 Mayıs 2018 tarihli kararıyla ilan etmiştir¹². YSK, haziran ayının ilk haftasında, seçimlere yalnızca 3 hafta süre kala, seçmenlerin oy kullanacağı binaları ve sandıkları ilan etmiştir.

Seçimlerin çerçevesini belirleyen 298 sayılı Kanun'da, bir kısmı henüz 24 Haziran Seçimleri ilan edilmemişken (16 Mart 2018'de) ve bir kısmı da seçim takvimi açıklandıktan sonra (25 Nisan 2018'de) olmak üzere önemli değişiklikler yapılmıştır. Anayasanın 67. maddesinin son fıkrasında "*Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.*" hükmü bulunmasına rağmen, gerçekleştirilen kanun değişikliklerinin 24 Haziran Seçimlerinde uygulanabilmesi, Anayasaya 21 Temmuz 2017 tarihinde eklenen Geçici 21. maddenin H fıkrasında yer alan "*Anayasanın 67'nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz.*" hükmü ile mümkün olabilmektedir.

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Heyeti (AKPM), seçimden çok kısa bir süre önce yapılan bu değişikliklerin, Venedik Komisyonu tarafından belirlenen ilkelerle uyuşmadığını belirtmiştir¹³.

¹⁰ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/04/20180420M1-1.htm>

¹¹ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77549/2018-289.pdf>

¹² <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77633/2018-390.pdf>

¹³ <http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=7036&lang=2&cat=3>

16 Mart 2018 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan “7102 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”¹⁴ ile gerçekleştirilen değişiklikler ve uygulamalar aşağıdaki gibidir.

- Seçim güvenliği açısından gerekli görülmesi durumunda, oy verme gününden en geç bir ay önce talepte bulunulması halinde il seçim kurulu başkanının veya valinin talebi üzerine YSK tarafından sandıkların taşınması ve sandık bölgeleri ile muhtarlık seçimleri hariç olmak üzere seçim bölgelerinin birleştirilmesi olanaklı hale gelmiştir. Bu değişiklik seçim güvenliği gerekçesi ile yapılmış olsa da güvenliğe ilişkin kriterlere yer verilmemiş ve herhangi bir mesafe sınırı öngörülmeyle seçmenlerin birleştirilen sandıklara erişimi ile alakalı bir kamu yükümlülüğü de düzenlenmemiştir. Ayrıca bu yetkinin keyfi kullanılmasının önüne geçebilmek adına bir denetim ya da yaptırım öngörülmemiştir. Sandık taşıma taleplerine karşı muhalefet partileri tarafından YSK'ya itirazda bulunulmuş, bu itirazlar YSK tarafından kabul edilmemiştir.
- Yatağa bağımlı seçmenler için seyyar sandık uygulaması düzenlemesi ilk kez getirilmiştir. Ancak uygulamanın nasıl olacağı ile ilgili esasların yer aldığı ve YSK tarafından seçime 46 gün kala yayımlanan 135/II sayılı Genelge’de¹⁵ ve YSK’nın ilgili kararlarında¹⁶ yer alan konuya ilişkin düzenlemeler tartışmaya mahal bırakmayacak açıklıkta olamamıştır. Bu nedenle kamuoyu, Genelge’de uygulaması muğlak olan hususların bazılarıyla ilgili, YSK’nın konuya ilişkin kendisine yapılan başvurular hakkında verdiği kararlarla bilgi sahibi olabilmıştır.
- Sandık kurulu başkanlarının tamamının kamu görevlileri arasından belirleneceği düzenlenmiştir. Sandık kurullarının, iki devlet memuru ve o ilçede en çok oy almış 5 siyasi partinin temsilcileri olmak üzere 7 üyeden oluşacağı öngörülmüştür. Önceki düzenlemelerden farklı olarak, sandık kurullarına kura usulü ile belirlenen bir devlet

¹⁴ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180316-28.htm>

¹⁵ <http://www.ysk.gov.tr/doc/genelge/dosya/77638/2018CBMV-Genelge135-2.pdf>

¹⁶ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77600/2018-347.pdf>,

<http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77621/2018-380.pdf>, <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77623/2018-393.pdf>, <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77670/2018-491.pdf>

memurunun başkanlık edeceği belirtilmiştir. Ancak uygulamada bu kurala riayet edilmediğine dair gözlemler bulunmaktadır¹⁷.

- Aynı binada oturan seçmenlerin, hane bütünlüklerinin korunması ve aynı seçim bölgesinde kalmaları şartıyla, farklı sandık bölgelerine kaydedilebileceği hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme ile seçim günü seçmenlerin kendileriyle aynı binada kayıtlı olan seçmenleri kontrol etme, doğrulama ve varsa usulsüz kayıtları tespit etme imkanları kısıtlanmıştır.
- Sandık alanı kavramı mevzuattan çıkarılarak sandık çevresi kavramı eklenmiştir. Sandık çevresi, oy sandığının konulduğu ve sandık kurulunun görev yaptığı oda, bölüm veya bu amaçla oluşturulan yer olarak belirtilmiştir.
- Kolluk kuvvetlerinin seçmen ihbarı üzerine sandık çevresine gelerek sandık başı düzenini bozmaya kalkan kişi veya kişileri sandık çevresinden uzaklaştıracağı hükmüne yer verilmiştir. Önceki düzenlemede yalnızca sandık kurulu üyeleri ve başkanı kolluk kuvvetini çağırabilmekte iken, yeni düzenleme ile seçmenlere bu yola başvurma hakkı tanınmıştır. Söz konusu hak suistimale açık olup, ayrıca sandık çevresindeki düzenin sağlanması bakımından bir yetki karmaşası riskini de doğurmuştur.
- Sandık kurulu mührü taşımayan zarfların (Türkiye Cumhuriyeti YSK filigranı, amblemi ve ilçe seçim kurulu mührü bulunan zarflar ile üzerinde leke veya çizik bulursa dahi bunun özel işaret koymak amacıyla yapıldığı kesin olarak anlaşılamayan zarflar) ve sandık kurulunun ihmali sonucu mühürlenmemiş olan oy pusulalarının geçerli sayılacağı düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile sandık kurulunun “ihmali” sonucu mühürlenmemiş oy pusulalarının geçerli sayılacağı belirtilmiş ise de kamuoyunda artık pusulaların mühürlenmesine gerek olmadığı yönünde bir algı oluşmuştur. Pusulaların “kasten” mühürlenmemesi hali için ayrıca bir düzenleme yer almadığından bunların geçerliliği çokça tartışılmıştır.
- Birden fazla siyasi partinin milletvekili genel seçimlerine ittifak halinde katılabilmesine olanak sağlanmıştır.

---

¹⁷ AGİT Uluslararası Seçim Gözlem Heyeti, Türkiye Cumhuriyeti – Erken Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Milletvekili Genel Seçimi 24 Haziran 2018 İlk Bulgular ve Sonuçlar ile İlgili Rapor, sayfa 6:
<https://www.osce.org/tr/odhr/elections/turkey/385698?download=true>

25 Nisan 2018 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan “7140 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”¹⁸ ile gerçekleştirilen değişiklikler ve uygulamalar aşağıdaki gibidir.

- Cumhurbaşkanının 5 yıl süre ile görev yapmak üzere doğrudan seçileceği ve iki döneme kadar cumhurbaşkanı görevinde bulunabileceği, ikinci dönem esnasında meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde üçüncü bir dönem daha göreve gelebileceği düzenlenmiştir.
- Cumhurbaşkanı adaylarından herhangi biri geçerli oyların salt çoğunluğunu ilk turda alamaz ise, ilk turdan iki hafta sonra, en çok oyu alan iki aday arasında ikinci bir tur düzenleneceği hükmüne yer verilmiştir.
- Bağımsız cumhurbaşkanı adayı olma imkânı tanınmış olup adaylık, 6271 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Seçimi Kanunu madde 8/A uyarınca; en az 100.000 seçmenin yazılı teklifi ile ve en yüksek derecedeki devlet memuruna mali haklar kapsamında yapılmakta olan her türlü ödemelerin bir aylık brüt tutarının on katı kadarına tekabül eden meblağın yatırılması koşuluna bağlanmıştır.
- Milletvekili sayısı 550’den 600’e çıkartılmış ve dönem süresi 4 yıldan 5 yıla uzatılmıştır. Milletvekili sayısının artırılması nedeniyle YSK tarafından iki ilave seçim bölgesi oluşturulmuştur^{19 20}.

Kabul edilen bu değişiklikler hem muhalefet partileri hem de sivil toplum tarafından eleştirilmiştir. 7102 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un bazı hükümlerinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemiyle 126 milletvekili tarafından AYM’ye başvurulmuştur. AYM, 31 Mayıs 2018 tarihinde verdiği kararda, iptali talep edilen kanun değişikliklerinin Anayasaya aykırı

¹⁸ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/04/20180425M2-1.htm>

¹⁹ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev2-cor-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev2-cor-e)
Venedik Komisyonu’nun İyi Uygulamalar Kodu’nun II.2.b Bölümü’nde “Seçim kanununun temel unsurları, bilhassa seçim sisteminin düzeni, seçim komisyonlarına üyelik ve seçim bölgelerinin sınırlarının çizilmesi, seçimden önceki bir yıllık süre zarfında değişiklik yapılmasına açık olmamalıdır” ifadesi yer almaktadır.

²⁰ AGİT Uluslararası Seçim Gözlem Heyeti, Türkiye Cumhuriyeti – Erken Cumhurbaşkanı Seçimi ve Milletvekili Genel Seçimi 24 Haziran 2018 DKİHB Seçim Gözlem Heyeti Sonuç Raporu, sayfa 8:
<https://www.osce.org/tr/odihr/elections/turkey/399938?download=true>

olmadığına hükmetmiş ve iptal talebinin reddine karar vermiştir²¹. Oy ve Ötesi olarak, 16 Mart 2018 tarihinde gerçekleşen kanun değişikliklerinin getirdiği yeniliklerin uygulama usul ve esaslarını belirleyecek genelgeye ilişkin önerilerimizi, YSK'ya bir dilekçe ile sunduk²². İlgili dilekçede seçim sistemine duyulan güven ortamının oluşması adına, belirsiz ve farklı uygulamalara yol açma riski taşıyan aşağıdaki değişiklikler bakımından dikkat edilmesi gereken hususlara yer verdik.

- İl seçim kurulu başkanının veya valinin talebi üzerine YSK tarafından sandıkların taşınması ve sandık bölgeleri ile muhtarlık seçimleri hariç olmak üzere seçim bölgelerinin birleştirilmesi
- Seyyar sandık uygulaması
- Sandık kurulu başkanlarının kamu görevlileri arasından belirlenmesi
- Sandık kapağındaki açıklığın ebatları
- Sandık çevresi düzenlenmesi
- Seçmen ihbarı üzerine kolluğun sandık çevresine gelebilmesi
- Sandık kurulu mührü taşımayan oy pusulalarının ve zarfların geçerliliği

Bu doğrultuda Oy ve Ötesi olarak, YSK'ya ilettiğimiz önerileri paylaşmak ve kamuoyunu bilinçlendirmek adına #GüvenVer kampanyasını başlattık. Her bir bireyin seçim sürecindeki önemini vurgulayarak adil ve şeffaf bir seçimin gerçekleşebilmesi amacıyla yaptığımız bu kampanyaya Oy ve Ötesi gönüllüleri de sosyal medya aracılığıyla destek oldu.

Sandık Taşıma/Birleştirme

16 Mart 2018 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan 7102 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 298 sayılı Kanun'un, YSK'nın görev ve yetkilerinin düzenlendiği 14. maddesine şu ibare eklenmiştir: *“Seçim güvenliği açısından gerekli görülmesi durumunda, vali veya il seçim kurulu başkanının oy verme gününden en geç bir ay önce talepte bulunması halinde, o yerdeki sandıkların en yakın seçim bölgelerine taşınmasına, sandık bölgelerinin birleştirilmesine, muhtarlık seçimleri hariç olmak üzere seçim bölgelerinin birleştirilmesi ile seçmen listelerinin karma şekilde düzenlenmesine ve bu hususların ilanına karar vermek.”*

²¹ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180606-12.pdf>

²² <https://oyveotesi.org/yuksek-secim-kurulu-baskanligina-sunulan-dilekce-metni/>

Daha önce değinildiği üzere Oy ve Ötesi, kanun değışikliklerinin getirdiği yeniliklerin uygulama usul ve esaslarını belirleyecek genelgeye ilişkin önerilerini, YSK'ya bir dilekçe ile sunmuştur. İlgili dilekçede “İl seçim kurulu başkanının veya İçişleri Bakanlığına bağlı valinin talebi üzerine YSK tarafından sandıkların taşınması ve sandık bölgeleri ile muhtarlık seçimleri hariç olmak üzere seçim bölgelerinin birleştirilmesi” ile alakalı olarak şu hususlara değinilmiştir:

- Taşıma/birleştirme konusunda valinin talepte bulunması durumunda, bu talebin mutlak bağlayıcı olmadığı ve karar vermede YSK'nın takdir yetkisi bulunduğunun öne çıkarılmasının yerinde olacağı,
- Merkezi yönetimin en temel sac ayaklarından olan ve İçişleri Bakanlığınca atanan valilerin taşıma birleştirme taleplerinin şeffaf ve kamuoyu denetimine açık şekilde gerekçelendirilmesi gerektiği,
- Ayrıca, taşıma/birleştirme kararı alınması durumunda seçmenlerin ulaşım ihtiyaçlarının karşılanma usullerinin netleştirilmesinin hukuk devleti ilkesine uygun olacağı,
- Taşıma veya birleştirme kararının, seçmene yazılı tebligat ile bildirilmesi ve YSK tarafından verilecek taşıma/birleştirme ya da taşımama/birleştirmeme kararının, bu tebligatın yapılabilmesi için gereken zaman zarfı da gözetilerek belirlenecek makul bir süre içerisinde verilmesi konusunda düzenleme yapılmasının önem taşıdığı,
- Seçim sonuçlarının olası taşıma/birleştirme uygulamalarından etkilenmemesi adına, bu uygulamaların yalnızca aynı seçim çevresi içerisinde mümkün olabileceğinin güvence altına alınması gerektiği.

Seçimlere bir aydan az bir süre kala, haziran ayının ilk haftası itibarıyla, seçmenlerin oy kullanacağı binalar ve sandıklar ilan edilmiştir. YSK tarafından taşınmasına/birleştirilmesine karar verilen sandıklar kamuoyu ile paylaşılmamakla birlikte, taşınan/birleştirilen sandıklara ilişkin kararlar, YSK tarafından, siyasi partilerle haziran ayı içerisinde, fasıllı olarak paylaşılmıştır.

YSK, sandık taşıma/birleştirme kararlarının yakın mesafe gözetilerek alınacağını belirtse de uygulamada bu mesafeler artmıştır²³.

Taşınmasına/birleştirilmesine karar verilen sandıklar toplamda 120.724 seçmeni etkilemiştir. Bu sayı oldukça fazla olup ilgili sandıkların taşınma/birleştirilme nedenleri kamuoyu ile paylaşılmamış ve sandık taşıma/birleştirme kararları kısa bir zaman zarfında verilmiş olup; ilgili seçmenlere tebligat yapılmamıştır.

---

²³ <https://oyveotesi.org/tasinan-birlestirilen-sandiklara-iliskin-analizimiz/>

Taşıma/birleştirme kararı verilen iller içinde en düşük oranda seçmenin etkilendiği il, seçmen sayısına %0,28 oranla Kars olurken; en yüksek oranda seçmenin etkilendiği il ise, seçmen sayısına %13,06 oranla Hakkâri olmuştur. Sandıkların taşınması/birleştirilmesi yönündeki kararlara konu olan iller arasında, il ortalaması bazında en düşük uzaklaşma ortalamasına sahip olan il 3,18 km ile Kars olurken; en yüksek uzaklaşma ortalamasına sahip olan il ise, 19,44 km ile Tunceli olmuştur.

Seçmen Katılımı

298 sayılı Kanun uyarınca askerlik görevini ifa etmekte olanlar, askeri okulda okumakta olan öğrenciler ve suçun ağırlığına bakılmaksızın kasıtlı suçlardan hüküm giymiş mahkumlar dışında, 18 yaşını doldurmuş her vatandaşın oy kullanma hakkı vardır^{24 25}.

Seçmen kayıtları, seçmenlerin hem kendi bilgilerine hem de aynı binada kayıtlı olan seçmen bilgilerine ulaşabilmesi için, 2 Mayıs-12 Mayıs tarihleri arasında halka açık tutulmuştur.

YSK'nın Yurt İçi Seçmen Kütüğünün Güncelleştirilmesi Usul ve Esasları başlıklı 140/I sayılı Genelgesi'nde²⁶ belirtildiği üzere, muhtarlık bölgesi askı listelerine; seçmenlerin (kendileriyle ilgili olarak), cumhurbaşkanı adaylarının veya yetkilendirdiği kişilerin ve siyasi partilerin ilân süresi içinde itiraz hakları mevcuttur.

Ülke dışındaki seçmenler, oy kullanma ehliyeti bulunan mahkumlar, tutukluluğu devam eden seçmenler ile yatağa bağımlı seçmenler için özel seçmen listeleri oluşturulmuştur. Ülke içinde göç edenler ile evsizler yalnız bir adrese kayıtlı oldukları sürece oy kullanabilmişlerdir. Seçmen kayıtlarında, 20 Mayıs tarihinden sonra değişiklik yapılması mümkün olmamıştır ancak sandık seçmen listelerinde bulunmayan hak sahibi seçmenler İlçe Seçim Kurulundan alınan yazı ile oy kullanabilmişlerdir²⁷.

Sığınma evinde kalan kadınların güvenliği için, sığınma evlerinin adreslerinin gizli tutulması gerekmekte olup sığınma evinde yaşamakta olan seçmenlerin ikametgâhları, şiddet gördükleri için uzaklaşmak zorunda kaldıkları adreslerde gözükmemektedir. Dolayısıyla sığınma evlerinde yaşayan

---

²⁴ Silahlı kuvvetler mensuplarının ve hükümlülerin seçim hakkına yönelik kısıtlamalara ilişkin olarak bkz.

<http://www.refworld.org/docid/506979172.html>

<http://www.eods.eu/elex/uploads/files/57bf191c984ca-MURAT%20VURAL%20v.%20TURKEY.pdf>

²⁵ YSK, her bir seçim ya da halk oylaması için bir karar yayınlayarak hüküm giyilen süre tamamlanmamış olsa dahi ceza infaz kurumunda bulunmayan hükümlülerin oy kullanmasına izin vermektedir.

Bkz. <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77599/2018-337.pdf>

²⁶ <http://www.ysk.gov.tr/doc/genelge/dosya/77561/2018CBMV-Yici-GuncellestirmeGenelgesi.pdf>

²⁷ 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun madde 86/2.

kadınlar, güvenlik riski nedeniyle ne ikametgâhlarında ne de sığınma evlerinde oy kullanabilmektedir. Kadın sığınma evlerinde yaşamakta olup, ikametgâh olarak önceki ev adresinin bulunduğu seçmen listesinde kayıtlı olan 12.000 kadar kadın seçmen 24 Haziran Seçimlerinde oy kullanamamıştır²⁸.

Bunun yanında 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun uyarınca, şiddet mağduru kadınlar kimlik bilgilerinin değiştirilmesi ya da gizlenmesini talep edebilmektedir. Kimlik bilgilerinin gizlendiği durumlarda, ilgili kişilerin ikamet adresi de görünmemekte ve dolayısıyla bu kişiler oy kullanma hakkından hukuken ve tamamen mahrum kalmaktadır. Bu sebeplerle sığınma evlerinde yaşayan kadınlara seçme haklarını elverişli olarak kullanabilmeleri imkânı sağlanamamaktadır.

Yurt içi, Yurt dışı ve Gümrük Sandıkları Dahil Cumhurbaşkanı Seçimi²⁹

Kayıtlı Seçmen Sayısı: 59.367.469

Oy Kullanan Seçmen Sayısı: 51.197.959

Katılma Oranı: %86,24

Geçerli Oy Sayısı: 50.068.627

Geçersiz Oy Sayısı: 1.129.332

Yurt içi, Yurt dışı ve Gümrük Sandıkları Dahil Milletvekili Genel Seçimi³⁰

Kayıtlı Seçmen Sayısı: 59.367.469

Oy Kullanan Seçmen Sayısı: 51.189.444

Katılma Oranı: %86,22

Geçerli Oy Sayısı: 50.137.175

Geçersiz Oy Sayısı: 1.052.269

---

²⁸ AGİT Uluslararası Seçim Gözlem Heyeti, Türkiye Cumhuriyeti – Erken Cumhurbaşkanı Seçimi ve Milletvekili Genel Seçimi 24 Haziran 2018 DKİHB Seçim Gözlem Heyeti Sonuç Raporu:

<https://www.osce.org/tr/odihr/elections/turkey/399938?download=true>

²⁹ <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416D.pdf>

³⁰ <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96C.pdf>

Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Yurt İçi ve Yurt Dışı Seçmen Cinsiyet İstatistiği³¹

Toplam Kadın Seçmen: 30.018.675

- Yurtiçi Kadın Seçmen Sayısı ve Oranı: 28.589.477- %50,76
- Yurtdışı Kadın Seçmen Sayısı ve Oranı: 1.429.198- %46,9

Toplam Erkek Seçmen: 29.351.285

- Yurtiçi Erkek Seçmen Sayısı ve Oranı: 27.733.155- %49,24
- Yurtdışı Erkek Seçmen Sayısı ve Oranı: 1.618.130- %53,1

Toplam Yurtiçi Seçmen Sayısı: 56.322.632

Toplam Yurtdışı Seçmen Sayısı: 3.047.328

Yapılan değişiklikler ile yatağa bağımlı olan seçmenlere seyyar sandık uygulaması getirilmiştir. Seyyar sandık uygulamasına başvuru sağlık raporuyla birlikte mümkün olabilmektedir. Aile hekimlerince verilen raporların bazı şartları taşınması durumunda geçerli olacağı belirtilmiştir³². Yatağa bağımlı engelli ve hasta seçmenlere tanınan seyyar sandık kurulu seçmen listelerine kayıt hakkı, sadece il ve ilçelerde yaşayan yatağa bağımlı seçmenlere tanınır; belde ve köylerde yaşayan seçmenlere tanınmamıştır³³.

Siyasi Parti ve Bağımsız Aday Katılımı

600 sandalyeden oluşan meclise milletvekilleri, 87 seçim bölgesinden kapalı listeler ile siyasi partiler tarafından aday gösterilebildiği gibi bağımsız olarak da aday olabilmektedir. Milletvekilleri beş yıllık bir dönem için seçilirler. Her bir seçim bölgesi 1 ila 35 sandalye sayısına sahiptir. 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu madde 21 uyarınca, bağımsız adayların yalnız seçilen adaylara iade edilecek olan en yüksek derecedeki devlet memuruna mali haklar kapsamında yapılmakta olan her türlü ödemelerin bir aylık brüt tutarına kadar olan meblağı yatırımları gerekmektedir.

³¹ <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/2018CBMV-SecmenCinsiyet.pdf>

³² <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77623/2018-393.pdf>

³³ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77600/2018-347.pdf>

YSK'nın 22 Nisan 2018 tarihli kararı ile, 24 Haziran Seçimlerinde, kayıtlı 86 siyasi partiden 10 tanesi seçime katılma yeterliliğini haiz bulunmuştur³⁴. Söz konusu siyasi partiler, AK Parti, BTP, BBP, CHP, DP, HDP, İyi Parti, MHP, SP ve Vatan Partisi'dir. Seçilme yeterliliğine sahip olduğu tespit edilen bu siyasi partilerden 7 tanesi seçimlerde yer almaya karar verirken 3 tanesi (DP³⁵, BBP³⁶ ve BTP³⁷) seçimlerde yer almayacağını bildirmiştir.

Kayıtlı 86 siyasi partinin kalan 76'sı, yeterli teşkilatlanma yapısının bulunmadığı ya da 24 Aralık 2017 tarihi itibarıyla yerel kongrelerini gerçekleştirmediği gerekçesi ile seçime katılmaya uygun bulunmamıştır. 10 siyasi parti, YSK'dan kararın yeniden değerlendirilmesini talep etmiş ve bu değerlendirme sonucu HÜDAPAR, seçime katılmaya hak kazanmıştır³⁸.

Sonuç olarak, 24 Haziran Seçimlerine AK Parti, CHP, MHP, İyi Parti, HDP, SP, Vatan Partisi, HÜDAPAR olmak üzere toplamda 8 siyasi parti katılmıştır. AK Parti ve MHP Cumhur ittifakını; CHP, İyi Parti ve SP de Millet İttifakını kurmuştur. HDP, HÜDAPAR ve Vatan Partisi ise herhangi bir ittifaka girmeden seçimlere katılmıştır. Toplamda 4,851 milletvekili adayı kayıt altına alınmış olup bu adaylardan 68'i bağımsız adaylardır.

Mevzuatta milletvekili adayları için bir cinsiyet kotası yer almamakla birlikte, bazı siyasi partiler gönüllü olarak bir kota uygulamışlardır. Milletvekili adaylarının %20,5'i kadınlardan oluşmaktadır. HDP 229 kadın aday, İyi Parti 159 kadın aday, Vatan Partisi 145 kadın aday, CHP 136 kadın aday, AK Parti 126 kadın aday, MHP 76 kadın aday, SP 70 kadın aday, HÜDAPAR 44 kadın aday göstermiştir. 68 bağımsız adayın ise 11'i kadındır. Toplam 4851 adaydan 996'sı kadınlardan oluşmaktadır³⁹.

YSK'nın 4 Temmuz 2018 tarihinde yayımlanmış olduğu karara göre geçerli oyların seçime katılan siyasi partilere ve bağımsız adaylara dağılımı ile bu dağılımın oranları aşağıdaki gibidir⁴⁰. Seçim sonuçlarına göre, kadın milletvekillerinin meclisteki yüzdesi %17,3⁴¹ olmuştur^{42 43}.

³⁴ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77541/2018-264.pdf>

³⁵ DP YSK'ya göndermiş olduğu 18/05/2018 tarih, 151 sayılı yazıda; 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerine direkt olarak katılmayacaklarını, seçimlerde "Millet İttifakına" dahil olan İyi Parti listelerinden aday göstereceklerini bildirmiştir. Bkz. <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77675/2018-501.pdf>

³⁶ BBP YSK'ya göndermiş olduğu 18/05/2018 tarih, 276 sayılı yazıda; 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerine direkt olarak katılmayacaklarını, seçimlerde "Cumhur İttifakı" içerisinde AK Parti listelerinden aday göstereceklerini bildirmiştir. Bkz. <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77676/2018-502.pdf>

³⁷ BTP YSK'ya göndermiş olduğu 21/05/2018 tarih, 12 sayılı yazıda; 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerine, partilerinin yetkili kurullarınca alınan karar gereği katılmayacağını bildirmiştir. Bkz. <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77681/2018-517.pdf>

³⁸ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77547/2018-287.pdf>

³⁹ <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/2018MV-AdayCinsiyetDagilimi.pdf>

⁴⁰ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77781/2018-953.pdf>

⁴¹ Bu oran, Türkiye İstatistik Kurumu verilerine dayanmaktadır.

Siyasi Parti	Oy sayısı	Yüzde	Toplam Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Erkek Milletvekili Sayısı
AK Parti	21,338,693	42.56	295	53	242
CHP	11,354,190	22.65	146	18	128
HDP	5,867,302	11.70	67	26	41
MHP	5,565,331	11.10	49	4	45
İyi Parti	4,993,479	9.96	43	3	40
SP	672,139	1.34	0	0	0
HÜDAPAR	155,539	0.31	0	0	0
Vatan Partisi	114,872	0.23	0	0	0
Bağımsız Adaylar	75,630	0.15	0	0	0
Toplam	50,137,175	100.00	600	104	496

Cumhurbaşkanı Adaylarının Durumu

6271 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Seçimi Kanunu'nun 3. maddesi uyarınca, cumhurbaşkanı 5 yıl süre ile görev yapmak üzere doğrudan seçilmektedir. Cumhurbaşkanlığı görevi iki döneme kadar yapılabilmektedir. Ancak, ikinci dönem esnasında meclis kararı ile seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, aynı cumhurbaşkanının aday da olabilmektedirler.

24 Haziran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri için yapılan 14 başvuru içerisinde 1'i kadın olmak üzere 6 cumhurbaşkanı adayının başvurusu kabul edilmiş, 8 başvuru sahibinin başvurusu kabul edilmemiştir. Cumhurbaşkanlığı adaylığı kabul edilen başvuru sahipleri şu şekildedir: Doğu Perinçek, Meral Akşener, Muharrem İnce, Recep Tayyip Erdoğan, Selahattin Demirtaş ve Temel Karamollaoğlu.⁴⁴Başvurusu kabul edilmeyen başvuru sahipleri arasından 3 başvuru sahibi gerekli meblağı ödemediği için⁴⁵, 1 başvuru sahibi yeter sayıda teklif (imza) toplayamadığı için, 4

⁴² <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/2018CBMV-MVCinsiyet.pdf>

⁴³ 12.01.2019 tarihi itibarıyla milletvekili sayısının 595 olması nedeniyle kadın milletvekillerinin yüzdesi 17,48 olmuştur. Bkz. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim

⁴⁴ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77662/2018-472.pdf>

⁴⁵ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77610/2018-366.pdf>

başvuru sahibi de başvurularını son başvuru tarihinden sonra gerçekleştirdiği için başvuruları kabul edilmemiştir.

Cumhurbaşkanı adayları, son genel seçimlerde oyların en az %5'ini almış bir siyasi parti ya da oy toplamları en az %5 olan birden fazla siyasi parti tarafından aday gösterilebilmektedir. Bağımsız cumhurbaşkanı adaylarının ise, adaylıklarını destekleyen 100.000 seçmen teklifi sunmaları ve 139.160-TL'lik meblağı yatırmaları gerekmektedir. Yatırılan meblağ sadece 100.000 seçmen tarafından teklifte bulunulması koşulunun gerçekleşmesi veya vefat hallerinde, seçimden sonra ve talep üzerine ilgililere iade edilir.⁴⁶

Bu seçim dönemiyle birlikte ilk defa bağımsız cumhurbaşkanı adaylarının seçime katılmasına olanak sağlanmıştır. Ancak bağımsız cumhurbaşkanı adayı olabilmek için gereken, seçmenler tarafından aday teklifi başvurusunda bulunulması şartı ve bu süreçte yaşanan aksaklıklar bağımsız adaylar için engel oluşturmuştur. Teklif toplanması için verilen sürenin 6 gün gibi kısa bir süreden ibaret oluşu, eleştirileri beraberinde getirmiştir.

24 Haziran Seçimlerinde, Türkiye siyasi tarihinde ilk defa bir cumhurbaşkanı adayı seçim kampanyasını cezaevinden yürütmüştür. Tutuklu bulunan HDP cumhurbaşkanı adayı Selahattin Demirtaş'ın tahliyesi için 15 Mayıs 2018 tarihinde Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi'ne yapılan başvuru 21 Mayıs'ta reddedilmiştir. 24 Mayıs 2018 tarihinde, tahliye talebinin reddine ilişkin kararı itirazı incelemeye yetkili Ankara 20. Ağır Ceza Mahkemesi'ne taşınması ve bu mahkeme tarafından da itirazın reddedilmesi üzerine Selahattin Demirtaş'ın avukatları 29 Mayıs'ta başvurunun öncelikli görüşülmesi talebiyle AYM'ye başvurmuştur. AYM başvurunun yapıldığı gün, AYM İçtüzüğü⁴⁷'nün 73. maddesi uyarınca tedbir talebinin reddine karar vermiştir. Selahattin Demirtaş'ın avukatları seçim sürecinde tahliye taleplerinin reddedildiğini ve AYM'nin yapılan bireysel başvuruyu değerlendirmedini belirterek serbest seçim hakkının ihlal edildiğinin tespiti talebiyle AİHM'e başvuruda bulunmuştur. AİHM 20 Kasım 2018 tarihinde başvuruya ilişkin kararını açıklamıştır⁴⁸. AİHM, Türkiye hakkında ilk kez Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 18'e dayalı ihlal kararı vermiştir. Ayrıca 16 Nisan 2017 tarihli Anayasa Değişikliği Halk Oylaması ve 24 Haziran Seçimleri dönemlerinde tutukluluk halinin devam etmesini başvuru açısından değerlendirmekle kalmayıp Türkiye'deki demokratik sistemi etkilediğini de belirtmiştir. YSK'nın, seçim takvimine göre cumhurbaşkanı adaylarının 10 Haziran 2018 Pazar gününe kadar yapacakları seçim mitinglerini, yetkilendirdikleri kişiler aracılığıyla ilgili seçim kurullarına

⁴⁶ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77555/2018-292.pdf>

⁴⁷ <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mevzuat/ictuzuk.html>

⁴⁸ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-187961"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

bildirmeleri gerektiğine dair kararı uyarınca; Selahattin Demirtaş adına İstanbul, Gaziantep, İzmir ve Mardin’de miting gerçekleştirilmesi için yapılan başvurular YSK tarafından kabul edilmiştir.

Selahattin Demirtaş’ın avukatları, serbest seçim ve eşitlik ilkesinin tutukluluk koşullarında diğer adaylarla eşit bir şekilde yerine getirilmesinin mümkün olmadığı gerekçesi ile Selahattin Demirtaş’ın, yapılacak bu mitinglere bizzat ya da Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) aracılığıyla katılmasını talep ederek Adalet Bakanlığı’na ve YSK’ya başvurmuş ise de, YSK 298 sayılı Kanun’un 49 ve 50’nci maddelerinde belirtilen propaganda imkanının bu yöntemle kullanılmasının mümkün olmadığı gerekçesiyle başvurunun reddine karar vermiştir.

YSK’nın 4 Temmuz 2018 tarihinde yayımlanmış olduğu karara göre; geçerli oyların seçime katılan cumhurbaşkanı adaylarına dağılımı ve bu dağılımın oranları aşağıdaki gibidir⁴⁹.

Cumhurbaşkanı Adayları	Aldıkları oy sayısı	Yüzde
Recep Tayyip Erdoğan	26,330,823	52.59
Muharrem İnce	15,340,321	30.64
Selahattin Demirtaş	4,205,794	8.40
Meral Akşener	3,649,030	7.29
Temel Karamollaoğlu	443,704	0.89
Doğu Perinçek	98,955	0.20

Kampanya Koşulları

YSK 30 Nisan 2018 tarihinde cumhurbaşkanı adayları⁵⁰ ve siyasi partilerin⁵¹ propaganda usul ve esaslarının belirlenmesine ilişkin kararlarını yayımlamıştır. 298 sayılı Kanun uyarınca propaganda süresi 14 Haziran - 23 Haziran tarihleri arasında yer alan 10 günlük dönemden oluşmaktadır. YSK, ilgili kararlarında, mevzuattaki düzenlemelere uygun olarak, 14 Haziran 2018 öncesinde denetim ve gözetim yetkisinin mülki makamlarda olduğunu; oy verme gününden önceki son 10

⁴⁹ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77779/2018-952.pdf>

⁵⁰ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77583/2018-331.pdf>

⁵¹ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77584/2018-332.pdf>

günlük propaganda süresinde ise (14 Haziran 2018 sabahından oy verme gününden önceki 23 Haziran 2018 saat 18.00'e kadar) ilçe seçim kurullarında olduğunu belirtmiştir.

298 sayılı Kanun madde 94/A'da "*Yurt dışında ve yurt dışı temsilciliklerde seçim propagandası yapılamaz.*" hükmü yer almaktadır. Cumhurbaşkanı adaylarından Recep Tayyip Erdoğan'ın 20 Mayıs 2018 tarihinde, Avrupalı Türk Demokratlar Birliği'nin Bosna Hersek'te düzenlediği mitinge katıldığına, Muharrem İnce'nin 31 Mayıs 2018 tarihinde Yunanistan ve Bulgaristan'a ziyaretler gerçekleştirdiğine ve bazı HDP milletvekillerinin 26 Mayıs 2018 tarihinde Köln'de düzenlenen HDP ve Selahattin Demirtaş'la Dayanışma Mitingi'ne katıldığına dair haberler basına yansımıştır.

Benzer şekilde, 298 sayılı Kanun madde 50/4'te "*Açık yerlerde, güneşin batmasını müteakip ikinci saatin sonundan güneşin doğmasına kadar toplu olarak sözlü propaganda yapılamaz.*" hükmü yer almasına rağmen Muharrem İnce'nin 8 Haziran 2018 tarihinde ve Recep Tayyip Erdoğan'ın 9 Haziran 2018 tarihinde gece mitingleri düzenlediğine dair haberler basına yansımıştır.

Mevzuat, seçim hukukunun temel ilkeleri olan eşitlik, serbestlik, dürüstlük ilkelerine uygun olarak, medyanın seçim kampanyalarına tarafsız olarak yer vermesi gerektiğini düzenlemektedir.

9 Şubat 2017'de yayımlanan 687 sayılı KHK⁵²'nin 10. maddesinde yer alan düzenleme gereğince 298 sayılı Kanun'un "Özel Radyo ve Televizyon Yayınlarına İlişkin Suçlar" başlığını taşıyan 149/A maddesi⁵³ yürürlükten kaldırılmış ve YSK'nın seçim yasakları bakımından özel radyo ve televizyon kurumlarına yaptırım uygulama yetkisi sona erdirilmiştir. Diğer yandan, 21 Mart 2018 tarihinde 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da

---

⁵² <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170209-8.htm>

⁵³ Özel radyo ve televizyon yayınlarına ilişkin suçlar

Madde 149/A- (Yeniden düzenleme: 15/7/2003-4928/4 md.)

Bu Kanunun 55/A maddesine ve Yüksek Seçim Kurulunca belirlenen esaslara aykırı olarak yayın yapılması halinde, ülke genelinde yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını Yüksek Seçim Kurulu, yerel yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarını ise yayının yapıldığı yer ilçe seçim kurulu uyarır veya aynı yayın kuşağında açık bir şekilde özür dilemesini ister. Bu talebe uyulmaması veya aykırılığın tekrarı halinde, Yüksek Seçim Kurulu veya yayının yapıldığı yer ilçe seçim kurulunca, ihlâl konu programın yayını bir ilâ oniki kez arasında durdurulur. Aykırılığın tekrarı hâlinde, ülke genelinde yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yayınlarının Yüksek Seçim Kurulunca beş günden onbeş güne kadar durdurulmasına, yerel yayın yapan özel radyo ve televizyonların yayınlarının ise yayının yapıldığı yer ilçe seçim kurulunca üç günden yedi güne kadar durdurulmasına karar verilir. Bu kararlar ilgili en yüksek mülki amirlerce derhâl yerine getirilir. (Değişik üçüncü fıkra: 23/1/2008-5728/298 md.) Birinci fıkra hükmüne göre hakkında yayın durdurulması kararı verilen özel radyo ve televizyon kuruluşlarının sorumlularına, onbeşbin Türk Lirasından yüzbin Türk Lirasına; yerel yayın yapan özel radyo ve televizyon kuruluşlarının sorumlularına, beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.

yapılan değişiklikler ile⁵⁴ RTÜK'e çevrimiçi medya yayınlarını izleme ve mahkeme kararı ile içerikleri engelleme yetkisi tanınmıştır.

YSK, seçim döneminde uyulacak yayın ilkelerinin ve siyasi reklama ilişkin usul ve esasların belirlenmesine ilişkin kararlarını 28 ve 29 Nisan 2018 tarihlerinde,⁵⁵ izlenecek kanallar listesine dair kararını ise 28 Mayıs 2018 tarihinde yayımlamıştır⁵⁶. RTÜK ise, ulusal televizyon kanalları ve radyo istasyonlarını, YSK'nın 28 Nisan 2018 tarihli kararında⁵⁷ belirtilen süre itibarıyla (30 Nisan 2018 tarihinden başlayarak) kampanyaların medyada tarafsız ve eşit yer alması açısından izlediğini beyan etmiştir. YSK izlenecek kanallar listesini 28 Mayıs 2018 tarihine dek yayımlamadığı gibi; RTÜK de 30 Nisan - 28 Mayıs 2018 tarihleri arasında hangi ulusal televizyon kanalları ve radyo istasyonlarını izlemiş olduğuna dair herhangi bir açıklama yapmamıştır.

298 sayılı Kanun'un 52. maddesi uyarınca, seçim kampanyasının son 7 gününde, milletvekilleri seçimine katılan siyasi partilere kamu yayın kuruluşu TRT'de ücretsiz yayın imkânı tanınmıştır⁵⁸. Seçime katılan tüm siyasi partilerin (AK Parti, CHP, HDP, HÜDAPAR, İyi Parti, MHP, SP ve Vatan Partisi) 10'ar dakikalık iki konuşma hakkı bulunmaktadır. Bu konuşmalardan ayrı olarak mecliste grubu bulunan siyasi partilerin (AK Parti, CHP, MHP ve HDP) 10'ar dakikalık, iktidar partisi olan AK Partinin 20 dakikalık, ana muhalefet partisi olan CHP'nin 10 dakikalık ilave propaganda hakkı bulunmaktadır. Ancak bağımsız adaylar bu ücretsiz yayın hakkından faydalanamamaktadırlar.

Cumhurbaşkanı adaylarının ise 17 ve 23 Haziran tarihlerinde iki defa ücretsiz yayın yapma hakkı bulunmaktadır⁵⁹. YSK, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 92. maddesinde hükümlü ve tutukluların ceza ve infaz kurumu dışına çıkarılabileceği hallerin düzenlediğini, bunlar arasında propaganda konuşması amacıyla kurum dışına çıkma bulunmadığını belirterek tutuklu cumhurbaşkanı adayı Selahattin Demirtaş'ın ücretsiz yayın hakkı kapsamında yayınlanacak konuşmalarını Edirne Cezaevi'nden yapmasına karar vermiştir.

24 Haziran Seçimleri, 21 Temmuz 2016'da ilan edilen ve 7 defa üçer aylığına uzatılan OHAL döneminde gerçekleştirilmiştir. Seçimlerin OHAL döneminde yapılmasını engelleyen herhangi bir yasal düzenleme bulunmamakla birlikte, OHAL nedeniyle kapatılan birçok basın-yayın kuruluşu

---

⁵⁴ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6112.pdf>

⁵⁵ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77574/2018-321.pdf>,
<http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77577/2018-329.pdf>

⁵⁶ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77701/2018-621.pdf>

⁵⁷ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77574/2018-321.pdf>

⁵⁸ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77717/2018-670.pdf>

⁵⁹ <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77716/2018-669.pdf>

ve sivil toplum örgütünün olması, internet haberciliği yapan birçok haber sitesine erişimin engellenmiş olması, KHK ihraçları, valilik yasakları gibi uygulamalar ve kısıtlamalar seçimlerin adil ve eşit gerçekleştirilmesine engel olabilecek niteliktedir. Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Yüksek Komiserliği 9 Mayıs 2018’de yayımladığı bildiriye “ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarında bu uzun süreli kısıtlamaların yaşandığı ortamda güvenilir seçimlerin yapılabileceğini düşünmenin zor olduğunu” ifade etmiş ve yetkilileri “derhal OHAL’i kaldırarak bütün vatandaşlarına makul olmayan kısıtlamalar uygulanmaksızın kamu işlerinin idaresine tam ve eşit şekilde katılabilme, oy kullanma hakkını, seçimde aday olma hakkını kullanabilme imkanı sağlamaya” davet etmiştir⁶⁰. AKPM de 3 Eylül 2018 tarihinde yayımladığı raporunda⁶¹ OHAL’de seçimlerin gerçekleştirilebileceğini ancak OHAL’in Türkiye’deki uygulandığının demokratik tartışma ve çoğulcu düşüncelerin ifadesi için gerekli alanı daralttığı görüşüne yer vermiştir⁶². Dışişleri Bakanlığı, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nin 9 Mayıs 2018 tarihli bildirisine cevap olarak OHAL ilanının uluslararası hukuka göre devletlere tanınan bir yetki olduğunu belirtmiştir⁶³.

Seçim Güvenliği: Sivil Toplum Kuruluşlarının ve Uluslararası Kurumların Seçim Gözlemleri

24 Haziran Seçimlerinin OHAL döneminde gerçekleşmiş olması ve 298 sayılı Kanun’da yapılan değişikliklerin varlığı sebebiyle seçimlerin denetim ve gözetimi ayrıca önem taşımaktadır.

Adil Seçim Platformu (CHP, İyi Parti, SP, HDP, Emek Partisi, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu, Birleşik Kamu İş, Atatürkçü Düşünce Derneği, Demokrasi için Birlik, Hak ve Adalet Platformu, Birleşik Haziran Hareketi, Memleket Biziz, Hürriyet Hareketi, Sandık Gücü, Sensiz Olmaz, Seçim Süreci Meclisleri, Oyum Güvende, Anıtpark Forum, Seçim 2018 Yurttaş Haber Ağı’ndan oluşmuştur), Türkiye Barolar Birliği, İnsan Hakları Derneği, Mülkiyeliler Birliği, TMMOB Bilgisayar Mühendisleri Odası gibi çeşitli sivil toplum kuruluşları ve mesleki birlikler seçimlerin adil ve şeffaf olabilmesi adına çeşitli çalışmalarda bulunmuşlardır.

---

⁶⁰ <https://news.un.org/en/story/2018/05/1009232>

⁶¹ <http://semantic-pace.net/tools/pdf.aspx?doc=aHR0cDovL2Fzc2VtYmx5LmNvZS5pbncveG1sL1hSZWYvWDJILURXLWV4dHluYXNwP2ZpbGVpZD0yNTAzMSZsYW5nPUVO&xsl=aHR0cDovL3NlbnWFudGljcGFjZS5uZXQvWHNsC9QZGYvWFJIZi1XRC1BV C1YTUwYUERGLnhzbA==&xsltparams=ZmlsZWlkPTI1MDMx>

⁶² <http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-EN.asp?newsid=7036&lang=2&cat=3>

⁶³ http://www.mfa.gov.tr/sc_-37_-bm-insan-haklari-yukse-komiserinin-bugun-ulkemize-yonelik-yaptigi-aciklama-hk-sc.tr.mfa

Mülkiyeliler Birliği tarafından 2 Haziran 2018 tarihinde, Oy ve Ötesi olarak bizim de dahil olduğumuz çeşitli sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin ve kurum temsilcilerinin katılımıyla, “Demokrasi Araştırmaları Merkezi Seçim Adaleti ve Güvenliği Çalıştayı” gerçekleştirilmiştir.

AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Birimi (DKİHB) tarafından oluşturulan Seçim Gözlem Heyeti, 24 Haziran Seçimlerinde görev almıştır.

AKPM yayımladığı raporunda, Türkiye'deki seçimleri gözlemek isteyen parlamenterler Alman Andrej Hunko ve İsveçli Jabar Amin'e müsaade edilmeyerek Türkiye girişlerinin engellendiğini belirtmiştir⁶⁴.

Oy ve Ötesi Verileriyle Seçim Günü Öncesi ve Seçim Günü

Seçim Günü Öncesi

Oy ve Ötesi olarak, 24 Haziran Seçimlerinde, YSK tarafından seçime ilişkin 135/I-II sayılı genelgelerin yayımlanmasının ardından, Türkiye'deki 81 ilin tamamında seçim mevzuatına ilişkin eğitimlerimize başladık. Geçmiş seçimlerde gönüllümüz bulunmadığı için bilgi alınamayan yerlerde gözlemci bulunmasının önemine inanarak seçimin şeffaflığına katkı sağlamayı hedefledik. Bu doğrultuda yaptığımız analiz sonucunda, seçim güvenliğine katkıda bulunmak isteyen gönüllülerimizin, gözlemciye en çok ihtiyaç duyulan ilçelerde görev almalarını kolaylaştırmak amacıyla, müşahit ihtiyacının en fazla olduğu ilçeleri gösteren “Türkiye Öncelik Haritası”nı⁶⁵ oluşturduk. Ülke çapındaki sandıkların tamamında en az bir müşahit bulunmasının önemi üzerinde durarak hazırlamış olduğumuz Türkiye Öncelik Haritası doğrultusunda gönüllü seçim gözlemciliği organizasyonu gerçekleştirdik. İlçe bazında oluşturduğumuz bu haritada müşahide en çok ihtiyaç duyan ilçeleri kırmızı tonlarında, müşahit ihtiyacı en az olan ilçeleri ise mavi tonlarında belirttik. Analizimizi yaparken 3 kritere yer verdik. Bunlar:

1. Sandık kurullarında *dengeli ve yeterli*⁶⁶ siyasi parti temsiliyetinin olmaması
2. İlçedeki seçmen sayısı

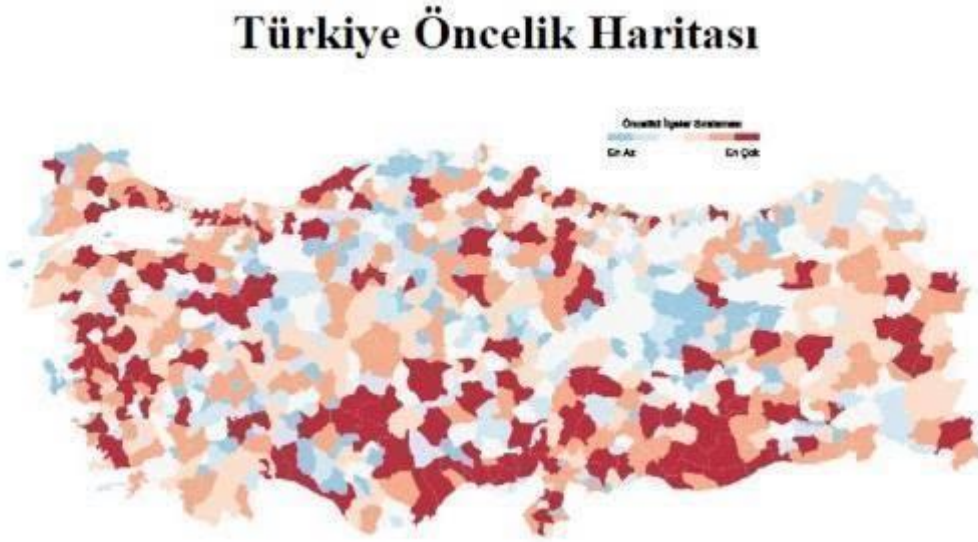
⁶⁴ <https://www.oscepa.org/news-a-media/press-releases/2867-statement-on-turkey-s-decision-to-deny-entry-to-two-election-observers>

⁶⁵ <https://oyveotesi.org/harita/index.html>

⁶⁶ En az 2 parti temsiliyetinin sağlanamadığı ya da en az 2 parti temsiliyeti sağlanmasına rağmen söz konusu partilerin aynı ittifakta bulunduğu durumlarda ilgili sandık kurulları “dengesiz” olarak, en az 3 farklı parti temsiliyetinin sağlanamadığı durumlarda ise sandık kurulları “yetersiz” olarak değerlendirilmiştir.

3. Geçmiş seçimlerde ilçedeki Oy ve Ötesi gönüllüsü sayısı

Haritayı oluştururken kullandığımız algoritma uyarınca; geçmiş seçimlerde dengeli ve yeterli olmayan sandık kurullarının bulunduğu, seçmen sayısının yüksek olduğu ve geçmiş seçimlerde Oy ve Ötesi gönüllüsünün bulunmadığı ilçeler Türkiye Öncelik Haritası'nda kırmızı tonlarında gösterilmiştir.

Mevzuat değişikliklerini ve 135/I sayılı Genelge'deki yeni uygulama usul ve esaslarını içeren kapsamlı sandık başı eğitimlerine ilişkin eğitim materyallerini, 29 Mayıs 2018 tarihi itibarıyla kamuoyunun kullanımına sunduk. Bu tarihten itibaren, 30 günden az bir sürede; Samsun'dan Antalya'ya, Van'dan Uşak'a, Sinop'tan Mersin'e, Ağrı'dan İzmir'e, Türkiye'nin dört bir yanında, her bölgede toplam 200'ün üzerinde yüz yüze eğitim⁶⁷ gerçekleştirdik.

Seçmenleri bilinçli oy kullanmaya ve seçim günü süreçlerinde rol almaya teşvik etmek için internet üzerinden bilgilendirme kampanyaları yürüttük. Gözlemcilere ve seçmenlere yönelik hazırladığımız Seçim Öncesi ve Sabahı Hazırlık Süreci⁶⁸, Seçim Günü Oy Verme Süreci⁶⁹, Seçim Günü Sandığın Açılması⁷⁰ ve Seçim Günü Sayım ve Döküm İşlemleri⁷¹'nden oluşan çevrimiçi eğitim videoları yaklaşık 350.000 kez izlendi.

⁶⁷ Yüz yüze gerçekleştirdiğimiz bir müşahit eğitiminin videosu için bkz. <https://oyveotesi.org/sandik-musahidi-egitimi/>

⁶⁸ <https://oyveotesi.org/sandik-musahidi-egitimi-bolum-1-s01b01-musahidin-donusu/>

⁶⁹ <https://oyveotesi.org/sandik-musahidi-egitimi-bolum-2-secim-gunu-oy-verme-sureci-s01b02-muhur-kardesligi/>

⁷⁰ <https://oyveotesi.org/sandik-musahidi-egitimi-bolum-3-secim-gunu-sandigin-acilmasi-s01b03-muhrun-gizemi/>

Sandık başında görev alacak seçmenlerin kanun ve genelge içerikleri ile seçim sürecinin mantığına ve genel işleyişine hâkim olabilmesi adına müşahit el rehberi⁷²; geçerli/geçersiz oy pusulası testi⁷³; gönüllü sandık gözlemcileri, bina sorumluları ve ilçe sorumluları için seçim öncesi ve seçim gününe dair hatırlatmalardan oluşan kontrol listeleri⁷⁴ ve seçim günü karşılaşılabilecek çeşitli sorunlara yönelik örnek şikâyet dilekçeleri⁷⁵ hazırladık. Söz konusu şikâyet dilekçelerini sabah oy verme işlemleri öncesi hazırlık aşamasında⁷⁶, oy verme işlemleri aşamasında⁷⁷, sayım döküm işlemlerine hazırlık aşamasında⁷⁸, sayım döküm sürecinde⁷⁹ ve sayım döküm aşamasında/tutanak düzenlenmesi sırasında⁸⁰ oluşabilecek ihlallere ilişkin farklı örneklere yer vererek hazırladık.

Gönüllü seçim gözlemciliği organizasyonu gerçekleştirdiğimiz 24 Haziran Seçimlerinde, kayıtlarımızı açtığımız 18 Mayıs 2018 tarihinden itibaren internet sitemiz 1.700.000 kez ziyaret edilmiştir. Kayıtlarımızı açtığımız tarihten itibaren 24 gün içerisinde internet sitemiz üzerinden 50.000 üzeri gönüllü başvurusu alınmış olup seçim günü 37.052 gönüllü görev almıştır.

2017 yılında tutanak verilerinin toplanmasını kolaylaştırmak amacıyla geliştirdiğimiz “Türkiye Tutanak Teyit Sistemi (T3) Tutanak Gönder” mobil uygulamamız; 7 günde 138.000 kişi tarafından indirilmiş ve seçim günü 122.000 kişi tarafından kullanılmıştır. “T3 Tutanak Gönder” mobil uygulamamız; “OySay”, “Süreç Kontrolü”, “Seçim Bilgi Bankası” gibi yeni özellikleriyle, seçmenlerin ve gözlemcilerin gün boyu ihtiyaç duyabilecekleri tüm araçlara ve bilgilere ulaşmasını sağlamıştır⁸¹.

---

⁷¹ <https://oyveotesi.org/sandik-musahidi-egitimi-bolum-4-secim-gunu-sayim-ve-dokum-islemleri-s01b04-son-tutanak/>

⁷² <https://oyveotesi.org/musahit-el-rehberi/>

⁷³ <https://oyveotesi.org/oy-pusulasi-testi/>

⁷⁴ <https://oyveotesi.org/kontrol-listeleri/>

⁷⁵ <https://oyveotesi.org/ornek-sikayet-dilekceleri/>

⁷⁶ <https://oyveotesi.org/wp-content/uploads/2018/06/Oy-verme-islemleri-oncesi-olasi-ihlallere-karsi-sikayet-dilekceleri-1.pdf>

⁷⁷ <https://oyveotesi.org/wp-content/uploads/2018/06/Oy-verme-islemleri-sirasindaki-olasi-ihlallere-karsi-sikayet-dilekceleri-2.pdf>

⁷⁸ <https://oyveotesi.org/wp-content/uploads/2018/06/Sayim-dokum-islemlerine-hazirlik-sirasindaki-olasi-ihlallere-karsi-sikayet-dilekceleri-3.pdf>

⁷⁹ <https://oyveotesi.org/wp-content/uploads/2018/06/Sayim-dokum-surecindeki-olasi-ihlallere-karsi-sikayet-dilekceleri-4.pdf>

⁸⁰ <https://oyveotesi.org/wp-content/uploads/2018/06/Sayim-ve-sonuc-tutanaklarindaki-olasi-ihlallere-karsi-sikayet-dilekceleri-5.pdf>

⁸¹ <https://oyveotesi.org/t3/>

Seçim Günü

1. Seçim Sürecine Dâhil Olan Gönüllerimize İlişkin Veriler

24 Haziran günü 1.000'e yakın avukat ile birlikte toplam 41.249 gönüllü sandık gözlemcimiz, tercih ettikleri bir siyasi partinin gözlemcisi olarak olarak 81 ilde görev başındaydı.

İl	İldeki Toplam Sandık Sayısı	Gönüllü Sandık Gözlemcisi
Adana	4755	800
Adıyaman	1443	88
Afyonkarahisar	1807	98
Ağrı	1107	58
Aksaray	891	40
Amasya	941	51
Ankara	11744	3909
Antalya	5273	1474
Ardahan	336	18
Artvin	686	25
Aydın	2667	320
Balıkesir	3270	411
Bartın	556	43
Batman	1125	97
Bayburt	285	8
Bilecik	638	44
Bingöl	657	25
Bitlis	780	61
Bolu	977	103
Burdur	700	53
Bursa	6300	1428
Çanakkale	1500	180
Çankırı	684	14

Çorum	1691	96
Denizli	2397	255
Diyarbakır	3311	389
Düzce	915	64
Edirne	1346	100
Elâzığ	1604	80
Erzincan	943	20
Erzurum	2187	87
Eskişehir	2126	695
Gaziantep	3870	641
Giresun	1304	82
Gümüşhane	575	9
Hakkâri	511	89
Hatay	3281	382
İğdır	408	29
Isparta	1131	106
İstanbul	29885	18319
İzmir	9572	3723
Kahramanmaraş	2390	170
Karabük	711	44
Karaman	627	32
Kars	714	35
Kastamonu	1626	45
Kayseri	3066	298
Kırıkkale	708	41
Kırklareli	929	135
Kırşehir	667	45
Kilis	469	14
Kocaeli	3930	952

Konya	4754	278
Kütahya	1594	67
Malatya	1976	149
Manisa	3435	359
Mardin	1633	174
Mersin	3946	681
Muğla	2388	565
Muş	788	54
Nevşehir	713	53
Niğde	778	47
Ordu	2015	125
Osmaniye	1100	54
Rize	975	52
Sakarya	2239	235
Samsun	3370	373
Siirt	614	37
Sinop	765	31
Sivas	2287	82
Şanlıurfa	3652	202
Şırnak	854	68
Tekirdağ	2172	355
Tokat	1663	76
Trabzon	2192	153
Tunceli	434	24
Uşak	896	109
Van	2049	276
Yalova	515	115
Yozgat	1283	19
Zonguldak	1526	111

2. Türkiye Barolar Birliği İş Birliği ile Yürütölen Çağrı Merkezimize İlişkin Bulgular

24 Haziran 2018 saat 06.30 itibarıyla Türkiye Barolar Birliği ile Oy ve Ötesi gönüllü avukatlarının çalışmaya başladığı çağrı merkezimize gün içinde yaklaşık 2.000 çağrı geldi. Bu çağrılara hukuki destek verildi ve çağrılarda aktarılan vakalara ilişkin bilgilerin büyük bir bölümü kayda geçirildi.

Çağrı merkezimize Türkiye'nin dört bir yanından ulaşan çağrılarda öne çıkan konular aşağıdaki gibidir:

- Siyasi parti gözlemcilerinin, binaya ve/veya sandık çevresine (sınıfa) alınmaması,
- Kolluk kuvvetinin; cebir, şiddet veya tehdit kullanımı olmamasına rağmen ve sandık kurulu, sandık kurulu başkanı ya da seçmen tarafından çağrılmaksızın sandık çevresinde bulunması / kolluk kuvvetinin sayım-döküm işlemlerine bizzat katılımı (çetele tutması, sandık sonuç tutanağı alması vb),
- Özellikle sayım aşamasında, siyasi parti gözlemcileri ile seçmenlerin, sayım ve döküm işlemlerini izlemeye alınmaması ve/veya binalardan çıkarılması,
- Seçmenlere kimlik tespiti yapılmaksızın oy kullanılması nedeniyle mükerrer oy kullanılması / yanlış sandıkta oy kullanılması / doğru sandıkta oy kullanılmakla beraber yanlış yere imza atılması,
- Sandık çevresinde yeterli sayıda veya hiç gözlemci bulunmaması,
- Bedensel engeli bulunmayan seçmenlere refakat edilmesi veya sandık kurulu başkan ve üyelerinin oy kullanımı sırasında herhangi bir sebeple oy verme kabineye girmesi,
- Seçimlerde görev yapan görevlilere verilen oy kullanma hakkını gösterir belgelerin (Örnek:142) sandık kurulu tarafından teslim alınmaması,
- Gözlemcilere yönelik darp, tehdit ve/veya baskı,
- Yaygın olmamak ve özellikle il merkezleri dışında gerçekleşmiş olmak üzere, saat 08.00'den önce oy verme işlemine başlanması / oy verme işlemine saat 08.00'den çok sonra başlanması / saat 17.00 sonrası gelen seçmenlerin oy vermesine izin verilmesi,
- Yine yaygın olmamakla birlikte, başkası (eş, çocuk, anne, baba vs) adına oy kullanılması veya açık ya da toplu şekilde oy kullanılması.

Diğer yandan, 24 Haziran Seçimleri kapsamında, gönüllülerimizin tanık/müşteki/şüpheli sıfatıyla içerisinde yer aldığı 20'nin üzerinde adli vaka çağrı merkezimize bildirildi. Sandık başında görev almış 50'nin üzerinde gönüllümüzün darp, kötü muamele, tehdit ve/veya hakarete maruz kaldığına

yönelik şikâyetler aldık. Bu vakaların tamamına yakınında, kanun gereği bir siyasi partinin gözlemcisi olarak görev yapan ve sandık başında bulunma hakkına sahip olan gönüllülerimiz, yaşanan olaylar sonrası görevlerine devam edemediklerini bildirdi.

Yaşanan tüm bu olumsuzluklara ve ihlallere karşın, sandık başında görev alan on binlerce gönüllümüz aracılığı ile, seçim gününün mevzuata uygun geçmesi için ülkemizin dört bir yanında çalıştık ve gerekli durumlarda şikâyet ve itiraz mekanizmalarını çalıştırdık. Sandık sonuç tutanakları ve şikâyet dilekçeleri, birçok gönüllümüz tarafından siyasi partilere teslim edildi.

3. T3 Karşılaştırmamız ve Sonuçları

T3 Tutanak Gönder mobil uygulaması, herkes tarafından akıllı mobil cihazlara ücretsiz olarak indirilebilen ve temel işlevi, sandık sonuç tutanağı fotoğraflarının Oy ve Ötesi'nin Türkiye Tutanak Teyit ("T3") sistemine gönderilmesi olan bir uygulamadır. Oy ve Ötesi gönüllüsü olsun olmasın, herkes, T3 Tutanak Gönder mobil uygulaması ile T3'e sandık sonuç tutanağı fotoğrafı gönderebilir. T3 Tutanak Gönder mobil uygulaması, tutanak fotoğrafı gönderme özelliğinin yanı sıra, oy verme öncesi/oy verme/oy sayımı süreçlerine ilişkin hatırlatma ve bilgilendirmeler içermekte ve oy verme işlemi sırasında gerçekleşecek olası ihlallerin anlık olarak Oy ve Ötesi'ne bildirilmesine imkân tanımaktadır. Ayrıca uygulama, seçim gününde, kullanıcıların Oy ve Ötesi'nden duruma özel anketler almasına olanak sağlamaktadır.

Türkiye Tutanak Teyit ("T3") yazılımı ise sandık çevresindeki seçmenlerin T3 Tutanak Gönder mobil uygulamamız aracılığıyla gönderdiği tutanak fotoğraflarının, gönüllüler tarafından, görsel veriden sayısal veriye dönüştürülmesi esasına dayanan bir yazılımdır. Bilgisayar başındaki T3 gönüllüleri, mobil uygulamadan gelen tutanaklar T3 sistemine yüklendikçe, tutanak fotoğraflarında gördükleri oy adetlerini, sayısal veri olarak sisteme girer. 3 farklı T3 gönüllüsü tarafından aynı sayısal veri girilerek doğrulanmadığı sürece hiçbir tutanak fotoğrafı teyit edilmiş sayılmaz; sistem içerisinde farklı T3 gönüllülerinin önüne düşerek teyit edilmeyi beklemeye devam eder. Teyit işlemi sonrasında ortaya çıkan sayısal veri, ilgili sandığa ait YSK sayısal verisi ile karşılaştırılır ve arada herhangi bir fark var ise bu fark, itiraz süresi içerisinde, itiraza yetkili mercilerle paylaşılır.

24 Haziran Seçimlerinde, 188.008 olan toplam sandık sayısı içerisinde; 150.546'sı cumhurbaşkanı seçimine ve 133.898'i milletvekili genel seçimine ait olmak üzere 81 ilden toplam 284.444 tutanak fotoğrafı gönüllülerimizce, "T3 Tutanak Gönder" mobil uygulamamız aracılığıyla T3 sistemimize yüklenmiştir. Yüklenen tüm tutanaklar arasından mükerrer olanlar ayrıştırıldıktan

sonra elde ettiğimiz tekil tutanak sayısı; cumhurbaşkanı seçimi için 65.254, milletvekili genel seçimi için ise 63.178'dir. Cumhurbaşkanı seçimi için birden fazla sonuç gelen sandık sayısı 32.696 olup en az tutanak görseli gelen il 2 tutanak ile Ardahan olmuştur. Referandumda hiç tutanak görseli alamadığımız tek il Bayburt'tan cumhurbaşkanı seçiminde 57 tutanak görseli ulaşmıştır.

Milletvekili seçimi için birden fazla sonuç gelen sandık sayısı 29.740 olup en az tutanak görseli gelen il 1 tutanak ile Ardahan olmuştur. Referandumda hiç tutanak görseli alamadığımız tek il olan Bayburt'tan milletvekili seçiminde 56 tutanak görseli ulaşmıştır.

Sistemimize, bunlar haricinde, farklı herhangi bir kaynaktan tutanak fotoğrafı girişi olmamıştır. Gönüllülerimizin mobil uygulama üzerinden gönderdiği tutanak fotoğraflarının, kesin olmayan YSK sayısal verileri ile karşılaştırılması, dünyanın dört bir yanından 44.612 T3 gönüllüsünün veri girişi yapması ile gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, yurt içinde kurulan toplam 180.065 sandıktan⁸², cumhurbaşkanı seçimi için 49.415 adet (%27,4) ve milletvekili genel seçimi için 51.631 adet (%28,7) tekil tutanağın T3 sistemimiz içerisinde teyit edilmesi sonucunda YSK'nın kesin olmayan verilerine göre bulunan uyuşmazlıklar şu şekildedir;

- Cumhurbaşkanı seçimi için 194 sandıkta kullanılan 7.042 oyun dağılımında uyuşmazlık tespit edilmiştir. Bu oy adedinin, Türkiye genelindeki toplam geçerli oy adedine oranlandığında, etkisi %0,015'tir.
- Milletvekili genel seçimi için 1.110 sandıkta kullanılan 80.019 oyun dağılımında uyuşmazlık tespit edilmiştir. Bu oy adedinin, Türkiye genelindeki toplam geçerli oy adedine oranlandığında, etkisi %0,16'dır.

Milletvekili genel seçimi bakımından tespit edilen tutarsızlıklar, itiraz süresi dolmadan, siyasi partilerle paylaşılmıştır. Söz konusu tutarsızlıklar⁸³, internet sitemizde, sandık bazında ve toplam oy adedi cinsinden ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Tutanak teyit mekanizması, kesin olan veya olmayan YSK verileriyle yapılsa da oy sayımı ve tutanak düzenlenmesi sırasında oluşabilecek hataların tespitini kapsamamaktadır. Tutarsızlık tespitlerimiz, YSK'nın geçici sonuçları üzerinden partilerin itiraz süresi içerisinde hatalı sonuca sahip sandıklara itiraz edip düzeltirebilmesi amacıyla yapılmaktadır. İtiraz süresi dolmadan çok

---

⁸² Yurt dışında kurulan sandıklar dâhil toplam sandık sayısı 188.008'dir.

⁸³ <https://oyveotesi.org/t3-karsilastirma-sonucu/>

kısa bir sürede gönüllülerimizin özverisi ve çabası ile tamamlanan T3 sistemine veri girişinde, düşük oranlarla da olsa hatalar yaşanması olağan ve beklenen bir sonuçtur. Çevrimiçi tutanak teyidi yapan gönüllülerin rakamları ya da sözcükleri yanlış okumasından kaynaklı hatalar da bu sistem kapsamında öngörülmekte ise de teyit işlemi rastgele 3 farklı gönüllü tarafından gerçekleştirildiğinden, bu risk oldukça düşük olasılıklıdır.

Uyuşmazlık tespit edilen 1304 sandığa dair ön rapor verilerimiz, T3 sistemine ilgili sandıklar için yüklenmiş tutanak görselleri ve sayısal veriler ile YSK'nın kesinleşmiş sonuçları detaylı incelendiğinde şu sorun ve durumlarla karşılaşılmış ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

1304 sandığın 20 tanesinde yanlış ilçe bilgisi (Osmangazi-Orhangazi) durumu, T3 sisteminden veya kullanıcı girişinden kaynaklanmamış, karşılaştırmalar doğru ilçe bilgisi kullanılarak yapılmış ve partilere bildirilmiş fakat açıklanan listede ilçe bilgisi sehven (yayımlanan tabloda yapılan bir hata sonucu yanlış ilçe bilgisinin diğerlerine yapıştırılması sebebiyle) yanlış yayımlanmıştır. Buna ek olarak, 1304 sandığın 560 tanesinde T3 sistemine yüklenen bazı tutanakların bulanık olması dolayısıyla, tutanaklar üzerinde matbu olarak ve küçük boyutlarda yer alan sandık numaralarının okunamadığı ve bu sebeple, özellikle 5, 6, 3, 8, 9, 0 rakamlarının birbirine karıştırılması dolayısıyla partilerin ya da adayların aldığı oylar doğru işlenmekle birlikte yanlış sandık numarasıyla kaydedildiği anlaşılmıştır. 1304 sandığın 86 tanesinde T3 sistemine sayısal veri girişi sırasında hata yapıldığı, 8 tanesinde il/ilçe bilgisi tutanak görselinde eksik veya bulanık olduğu için T3 sistemine hatalı girildiği, 7 tanesinde milletvekili genel seçimi yerine cumhurbaşkanı seçimine ait tutanağın T3 sisteminde gönüllünün karşısına çıkmış olduğu ve 181 tanesinde YSK'nın kesin verilerde ilgili düzeltmeleri yaptığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak; YSK'nın kesin sonuçlarıyla geçici sonuçları arasındaki farklılıklar bulunması ve veriler insanlar tarafından işlendiğinden YSK sonuçlarında olduğu gibi T3 sonuçlarında da düşük oranlarla hatalar bulunması yukarıda da belirttiğimiz üzere olağan ve beklenen sonuçlardır.

Yukarıda bahsi geçen hatalar ayıklandıktan sonra görülmüştür ki;

YSK'nın kesinleşmiş sonuçlarına göre; cumhurbaşkanı seçimi için ön raporda tutarsızlığı raporlanan 194 sandıktan 124'ünde 2093 oyun dağılımında uyuşmazlık hala devam etmektedir. Bu oy adedinin, Türkiye genelindeki toplam geçerli oy adedine oranlandığında, etkisi %0.0045'tir.

YSK'nın kesinleşmiş sonuçlarına göre; milletvekili genel seçimi için ön raporda tutarsızlığı raporlanan 1110 sandıktan 337'sinde 10651 oyun dağılımında uyuşmazlık hala devam etmektedir. Bu oy adedinin, Türkiye genelindeki toplam geçerli oy adedine oranlandığında, etkisi %0.021'dir.

İtiraz süreleri bitiminde açıklanan resmî sonuçlar ile ön değerlendirme raporumuzu karşılaştıran ve T3 sisteminin doğru çalışmadığını iddia eden “Oy ve Ötesi 24 Haziran Seçimleri Ön Değerlendirme Raporu ile YSK Kesin Sonuçları Karşılaştırmalı Veri Analizi” başlıklı rapor, uyumsuzluk bulunan sandık sayısının, Oy ve Ötesi tarafından açıklanan sandık sayısından farklı olduğuna yer vermektedir. Açıkça belirtmek isteriz ki 24 Haziran seçimlerine ilişkin ön değerlendirme raporumuzda toplam 1304 adet tutanakta veri tutarsızlığı bulunduğu açıklanırken, “Oy ve Ötesi 24 Haziran Seçimleri Ön Değerlendirme Raporu ile YSK Kesin Sonuçları Karşılaştırmalı Veri Analizi” başlıklı raporda ise 1304’ten çok daha az sayıda tutanağa ilişkin veri tutarsızlığından söz edilmiştir. İki rapor arasındaki sayısal farka ilişkin tüm ayrıntılar ve görseller internet sitemizde paylaşılmıştır⁸⁴.

%95 ve Üzeri Tek Tarafli Oy Kullanımı

Kesin olmayan YSK verilerine göre, kullanılan geçerli oyların %95’i ve fazlasının tek bir cumhurbaşkanı adayına, tek bir siyasi partiye veya tek bir ittifaka ve onu oluşturan partilere verildiği sandıkların sayıları aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Cumhurbaşkanı seçimleri için ülke genelinde toplam 4749 sandıkta kullanılan geçerli oyların %95 ve üzeri tek bir adaya verilmiştir. Milletvekili seçimleri için ise ülke genelinde toplam 3065 sandıkta kullanılan geçerli oyların %95 ve üzeri tek bir siyasi partiye veya tek bir ittifaka ve onu oluşturan partilere verilmiştir.

Tablo 1 - Kesin olmayan Yüksek Seçim Kurulu verilerine göre, kullanılan geçerli oyların %95’i ve fazlasının tek bir cumhurbaşkanı adayına verildiği sandıkların dökümü.

Yurt İçi (Cezaevleri Dahil)		
Aday İsmi	%95 ve Üzeri Oy Aldığı Sandık Sayısı	Alınan Toplam Oy
Muharrem İnce	957	181446
Meral Akşener	8	745
Recep Tayyip Erdoğan	3463	546573
Selahattin Demirtaş	321	70937
Temel Karamollaoğlu	-	-
Doğu Perinçek	-	-

⁸⁴ <https://oyveotesi.org/24-haziran-tarihli-secimlere-iliskin-t3-karsilastirmalarimiz-hakkinda-yapilan-analizlerin-degerlendirilmesi/>

Tablo 2 - Kesin olmayan Yüksek Seçim Kurulu verilerine göre, kullanılan geçerli oyların %95'i ve fazlasının tek bir siyasi partiye veya tek bir ittifaka ve onu oluşturan partilere verildiği sandıkların dökümü.

Yurtiçi (Cezaevleri Dahil)		
Parti ve İttifak İsmi	%95 ve Üzeri Oy Aldığı Sandık Sayısı	Alınan Toplam Oy
CHP	103	10349
AK Parti	405	52312
HDP	356	74623
MHP	8	1502
İyi Parti	1	57
SP	-	-
Vatan Partisi	-	-
HÜDAPAR	-	-
Cumhur İttifakı	-	-
Millet İttifakı + Partileri	3	858
Cumhur İttifakı + Partileri	2098	320505
Millet İttifakı + Partileri	91	10650

Ülke Ortalamasının Üzerinde Seçime Katılımın Görüldüğü Sandıklar

Kesin olmayan Yüksek Seçim Kurulu verilerini baz alarak yaptığımız analiz sonucunda; yurt içinde, cumhurbaşkanı seçimi için toplam 2.717.994 oyun kullanıldığı 15.655 sandıkta, milletvekili genel seçimi için ise toplam 2.697.216 oyun kullanıldığı 15.514 sandıkta, ilgili sandıklarda kayıtlı seçmenlerin %95'inden fazlasının oy kullandığı tespit edilmiştir. Türkiye'de seçime ortalama katılım oranının⁸⁵ üzerinde katılımın gerçekleştiği bu sandıklarla ilgili analiz çalışmalarımız aşağıda yer almaktadır. Kesin olmayan Yüksek Seçim Kurulu verilerini baz alarak

⁸⁵ 24 Haziran Seçimlerine yurt içi katılım oranı %88'dir.

yaptığımız analiz sonucunda; yurt içinde, cumhurbaşkanı seçimi için toplam 2.717.994 oyun kullanıldığı 15.655 sandıkta, milletvekili genel seçimi için ise toplam 2.697.216 oyun kullanıldığı 15.514 sandıkta, ilgili sandıklarda kayıtlı seçmenlerin %95'inden fazlasının oy kullandığı tespit edilmiştir.

Türkiye'de seçime ortalama katılım oranının üzerinde katılımın gerçekleştiği bu sandıklarla ilgili, YSK'nın duyurduğu kesin sonuçları kullanarak yaptığımız analiz çalışmasında bu tip sandıkların ülke genelinde 921 ilçede karşımıza çıktığını gördük. Daha detaylı yaptığımız inceleme sonucunda, aşağıdaki tabloda listelenen cumhurbaşkanı seçimleri için 49 ve milletvekili seçimleri için 48 ilçede, toplam sandık sayısının %40'ı ve üzerinde ülke ortalamasının üstünde bir oranda (%95) seçime katılım olduğunu tespit ettik. %95 ve üzeri seçime katılımın yaşandığı sandık sayısının ilçedeki toplam sandık sayısına oranı en yüksek olan ilçe %72 ile Şanlıurfa- Harran olurken, bu sandıklarda oy kullanan seçmen sayısı ilçenin toplam seçmen sayısının %69'unu (cumhurbaşkanı seçimleri için) ve %74'ünü (Milletvekilleri seçimleri için) oluşturmuştur. Bu sandıklarda oy kullanan seçmen sayısının o ilçe toplam seçmen sayısına oranı %16 ile %74 arasında değişmektedir.

Cumhurbaşkanı Seçimleri Tablosu

İL - İLÇE	%95 üzerinde oy kullanılan sandık sayısı	Toplam Sandık Sayısı	%95 üzeri oy kullanılan sandık oranı	%95 üzerinde oy kullanılan sandık seçmen sayısı	Toplam Seçmen sayısı	%95 üzeri oy kullanılan sandık seçmen oranı
ŞANLIURFA - HARRAN	113	157	%72	26.114	37.735	%69
ERZİNCAN - OTLUKBELİ	9	14	%64	759	1.891	%40
SİVAS - DİVRİĞİ	89	139	%64	5.192	13.734	%38
MALATYA - KALE	18	29	%62	2.228	4.461	%50
KIRKLARELİ - KOÇAZ	11	18	%61	813	2.050	%40
ŞANLIURFA - AKÇAKALE	119	196	%61	26.887	49.448	%54
AMASYA - HAMAMÖZÜ	13	22	%59	1.274	3.077	%41
SİVAS - HAFİK	51	87	%59	3.620	8.236	%44
KAYSERİ - HACILAR	17	30	%57	4.792	8.904	%54
ERZİNCAN - KEMAH	48	86	%56	2.246	5.934	%38

KONYA - GÜNEYSINIR	15	27	%56	3.014	6.756	%45
ERZİNCAN - ÇAYIRLI	31	56	%55	1.871	6.890	%27
TUNCELİ - OVACIK	35	64	%55	851	5.406	%16
BALIKESİR - KEPSUT	46	88	%52	7.111	17.272	%41
ERZİNCAN - REFAHİYE	68	131	%52	2.826	8.850	%32
BİNGÖL - YEDİSU	5	10	%50	899	2.185	%41
MUŞ - HASKÖY	25	50	%50	6.969	14.158	%49
SİİRT - TİLLO	6	12	%50	893	2.579	%35
ESKİŞEHİR - SEYİTGAZİ	33	67	%49	3.303	10.793	%31
AMASYA - GÜMÜŞHACIKÖY	41	84	%49	6.905	18.699	%37
BALIKESİR - İVRİNDİ	53	109	%49	10.793	26.301	%41
BURSA - ORHANELİ	39	83	%47	5.611	15.471	%36
ELAZIĞ - KEBAN	19	41	%46	1.153	5.038	%23
KÜTAHYA - ASLANAPA	18	39	%46	2.232	7.501	%30
TOKAT - ARTOVA	17	37	%46	1.942	6.379	%30
SİVAS - ZARA	74	162	%46	4.273	17.936	%24
ANKARA - KALECİK	30	66	%45	2.538	10.082	%25
KONYA - ALTINEKİN	20	44	%45	4.475	9.707	%46
MALATYA - ARGUVAN	23	51	%45	2.101	6.383	%33
GAZİANTEP - KARKAMIŞ	20	45	%44	1.951	6.732	%29
KONYA - DERBENT	7	16	%44	1.075	3.303	%33
SİVAS - KANGAL	60	138	%43	3.659	16.360	%22
DİYARBAKIR - LİCE	33	76	%43	3.922	15.862	%25
ERZİNCAN - İLİÇ	29	67	%43	1.243	6.332	%20
KARABÜK - OVACIK	19	44	%43	801	2.991	%27
TUNCELİ - NAZİMİYE	12	28	%43	502	2.810	%18
SİVAS - İMRANLI	43	101	%43	2.282	6.824	%33
İZMİR - KINIK	34	80	%43	7.512	20.770	%36

ERZİNCAN - TERCAN	43	102	%42	2.051	12.011	%17
KONYA - SARAYÖNÜ	28	67	%42	7.798	19.048	%41
DENİZLİ - SERİNHİSAR	15	36	%42	4.550	11.042	%41
ADİYAMAN - ÇELİKHAN	22	53	%42	3.216	10.671	%30
ERZURUM - KÖPRÜKÖY	22	53	%42	3.261	9.463	%34
ERZURUM - PAZARYOLU	19	46	%41	997	3.422	%29
AFYONKARAHİSAR - İSCEHİSAR	23	56	%41	6.807	16.583	%41
ÇANAKKALE - BAYRAMIÇ	47	115	%41	7.434	23.801	%31
ERZURUM - AŞKALE	40	99	%40	3.738	16.052	%23
AMASYA - GÖYNÜCEK	20	50	%40	2.107	8.202	%26
KÜTAHYA - DOMANIÇ	21	53	%40	3.998	11.945	%33

Milletvekili Seçimleri Tablosu

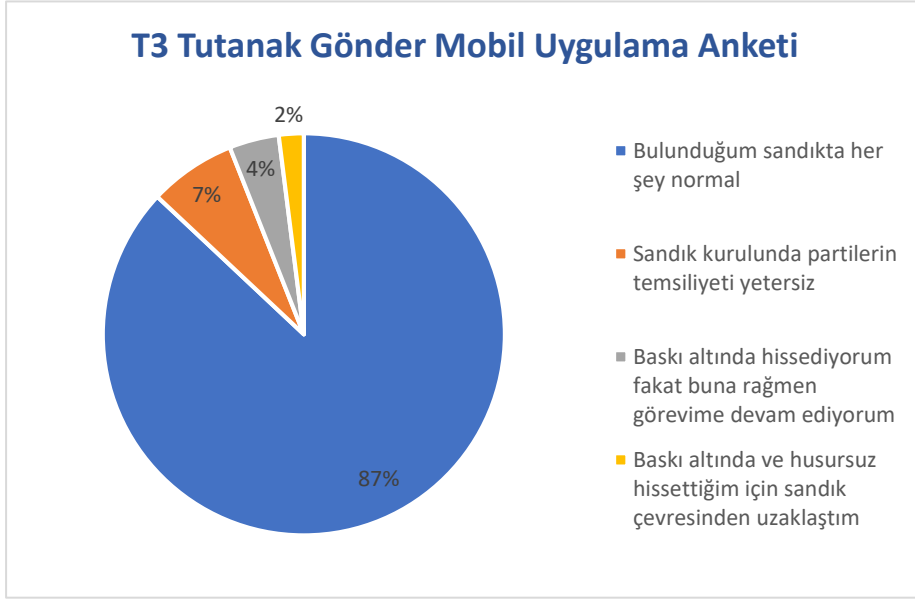
İL - İLÇE	%95 üzerinde oy kullanılan sandık sayısı	Toplam Sandık Sayısı	%95 üzeri oy kullanılan sandık oranı	%95 üzerinde oy kullanılan sandık seçmen sayısı	Toplam Seçmen sayısı	%95 üzeri oy kullanılan sandık seçmen oranı
ŞANLIURFA - HARRAN	113	157	%72	26.114	35.233	%74
ERZİNCAN - OTLUKBELİ	9	14	%64	759	1.677	%45
SİVAS - DİVRİĞİ	89	139	%64	5.192	12.740	%41
KIRKLARELİ - KOFÇAZ	11	18	%61	813	1.931	%42
ŞANLIURFA - AKÇAKALE	119	196	%61	26.887	44.572	%60
AMASYA - HAMAMÖZÜ	13	22	%59	1.274	2.893	%44
MALATYA - KALE	17	29	%59	1.949	4.230	%46
SİVAS - HAFİK	51	87	%59	3.620	7.766	%47
ERZİNCAN - KEMAH	48	86	%56	2.246	5.400	%42
KONYA - GÜNEYSINIR	15	27	%56	3.014	6.381	%47

ERZİNCAN - ÇAYIRLI	31	56	%55	1.871	6.220	%30
TUNCELİ - OVACIK	35	64	%55	851	4.691	%18
KAYSERİ - HACILAR	16	30	%53	4.479	8.471	%53
BALIKESİR - KEPSUT	46	88	%52	7.111	16.154	%44
ERZİNCAN - REFAHİYE	67	131	%51	2.727	7.972	%34
BİNGÖL - YEDİSU	5	10	%50	899	1.949	%46
BALIKESİR - İVRİNDİ	54	109	%50	11.153	24.736	%45
ESKİŞEHİR - SEYİTGAZİ	33	67	%49	3.303	9.993	%33
MUŞ - HASKÖY	24	50	%48	6.704	13.172	%51
AMASYA - GÜMÜŞHACIKÖY	40	84	%48	6.742	17.508	%39
ELAZIĞ - KEBAN	19	41	%46	1.153	4.532	%25
KÜTAHYA - ASLANAPA	18	39	%46	2.232	7.051	%32
TOKAT - ARTOVA	17	37	%46	1.942	5.908	%33
SİVAS - ZARA	74	162	%46	4.273	16.345	%26
ANKARA - KALECİK	30	66	%45	2.538	9.152	%28
KONYA - ALTINEKİN	20	44	%45	4.475	9.098	%49
MALATYA - ARGUVAN	23	51	%45	2.101	5.736	%37
BURSA - ORHANELİ	37	83	%45	5.360	14.433	%37
GAZİANTEP - KARKAMIŞ	20	45	%44	1.951	6.109	%32
KONYA - DERBENT	7	16	%44	1.075	3.060	%35
SİVAS - KANGAL	60	138	%43	3.659	14.554	%25
KARABÜK - OVACIK	19	44	%43	801	2.767	%29
TUNCELİ - NAZİMİYE	12	28	%43	502	2.572	%20
SİVAS - İMRANLI	43	101	%43	2.282	6.211	%37
İZMİR - KINIK	34	80	%43	7.512	19.474	%39
ERZİNCAN - İLİÇ	28	67	%42	1.176	5.671	%21
KONYA - SARAYÖNÜ	28	67	%42	8.046	17.560	%46
DENİZLİ - SERİNHİSAR	15	36	%42	4.550	10.429	%44

SIİRT - TİLLO	5	12	%42	663	2.297	%29
ADİYAMAN - ÇELİKHAN	22	53	%42	3.216	9.888	%33
ERZURUM - PAZARYOLU	19	46	%41	997	3.115	%32
ERZİNCAN - TERCAN	42	102	%41	1.999	10.574	%19
AFYONKARAHİSAR - İSCEHİSAR	23	56	%41	6.807	15.639	%44
ÇANAKKALE - BAYRAMIÇ	47	115	%41	7.434	22.169	%34
ERZURUM - AŞKALE	40	99	%40	3.738	14.507	%26
AMASYA - GÖYNÜCEK	20	50	%40	2.107	7.466	%28
ERZURUM - KÖPRÜKÖY	21	53	%40	3.235	8.421	%38
KÜTAHYA - DOMANIÇ	21	53	%40	3.998	11.056	%36

4. Seçim Günü “T3 Tutanak Gönder” Mobil Uygulaması Üzerinden Doldurulan Ankete İlişkin Veriler

24 Haziran günü, henüz sayım ve döküm işlemleri henüz başlamamışken saat 16.00’da “T3 Tutanak Gönder” mobil uygulaması kullanıcılarına gönderdiğimiz anketi cevaplayan 18.543 kişiden 17.093’ü (%92,18’i) bulunduğu sandıkta her şeyin yolunda olduğunu belirtirken; 1389’u (%7,49’u) sandık kurulunda partilerin temsiliyetinin yetersiz olduğunu, 756’sı (%4,08’i) baskı altında hissettiğini fakat buna rağmen görevine devam ettiğini, 427’si (%2,3’ü) ise baskı altında ve huzursuz hissettiği için sandık çevresinden uzaklaştığını belirtmiştir.

5. Gönüllü Geri Bildirim Anketi

Seçim sonrası gönüllülerin geri bildirimlerinin toplanıp analiz edilmesi için, seçim günü sonunda gönüllülerin Oy ve Ötesi gönüllülük sürecini ve seçim süreci değerlendirmelerini değerlendirmelerinin istendiği bir anket hazırlanıp gönderilmiştir. Online anket modülü survey monkey ile hazırlanan değerlendirme anketi, çoğunluğu çoktan seçmeli ve küçük bir kısmı da açık uçlu sorulardan oluşan bir soru formu üzerinden gerçekleştirilmiş, anket hem bilgisayar üzerinden hem de akıllı telefonlardan erişilebilecek şekilde tasarlanmıştır. Ankete erişim bir hafta boyunca açık bırakılmış ve her gönüllüye gönderilen iki e-posta hatırlatması ve iki kısa mesaj ile ankete katılım teşvik edilmiştir. Katılımcılardan, seçime hazırlık süreçleri, oy verme ve seçim sonrası sayım- döküm aşamasına yönelik değerlendirmeleri istenen anket 38 sorudan oluşmuş ve ortalama 15 dakikada tamamlanacağı öngörülecek şekilde çoğunluğu dernek kurullarında görev yapan 23 cevaplayıcı ile pilot/ön testten geçmiştir. Ankete katılan 6,294 gönüllünün 6,192'si anketi tamamlamış ki bu da ankete başlayanların %98,5'i gibi oldukça yüksek bir kısmının anketi tamamladığı sonucunu ortaya koymuştur.

Ankete katılan gönüllülerin Türkiye'nin farklı bölgelere dağılımı ve Oy ve Ötesi gönüllü kayıtlarının bölgelere dağılımı incelendiğinde gözle görünür bir sapma tespit edilmediğinden ankete verilen cevaplar ağırlıklandırılmaksızın, olasılık örneklem varsayılarak analiz edilmiştir. Ankete katılanların illere göre dağılımı da Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Ankete Katılan Gönüllülerin İllere Göre Dağılımı

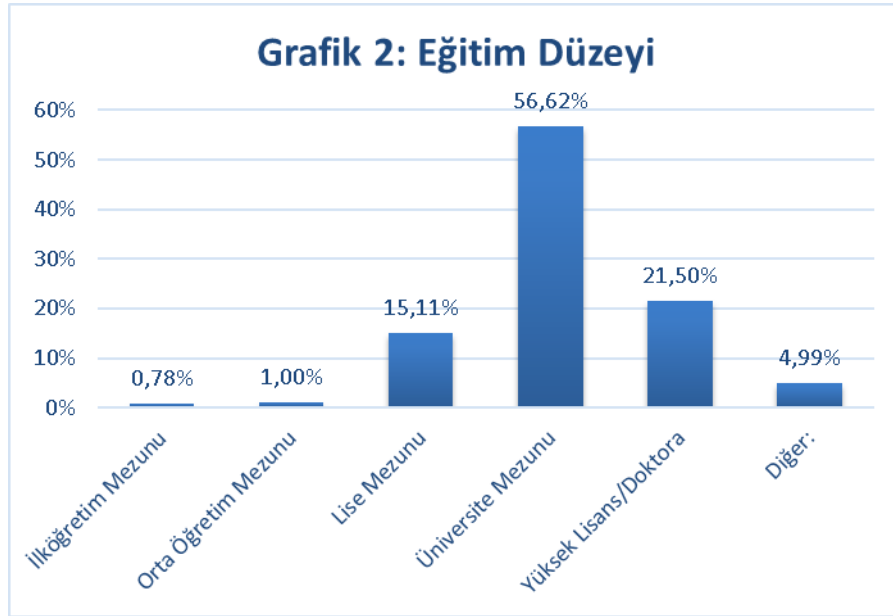
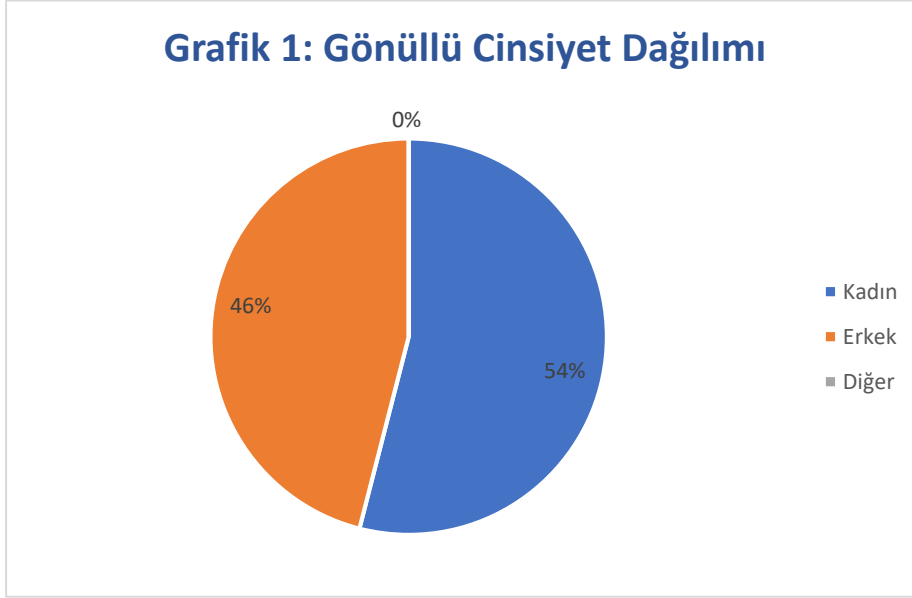
İL	Gerçek Kayıtlı Gönüllü Oranı	Anketi Cevaplayan Gönüllü Oranı	Cevaplayan - Gönüllü Olan Oran Farkı	Anket Cevaplayıcısı Sayısı
Adana	%1,94	%1,53	%-0,41	96
Adıyaman	%0,21	%0,11	%-0,10	7
Afyonkarahisar	%0,24	%0,14	%-0,10	9
Ağrı	%0,14	%0,08	%-0,06	5
Aksaray	%0,10	%0,06	%-0,04	4
Amasya	%0,12	%0,03	%-0,09	2
Ankara	%9,48	%9,69	%0,21	610
Antalya	%3,57	%3,50	%-0,07	220
Ardahan	%0,04	%0,02	%-0,02	1
Artvin	%0,06	%0,05	%-0,01	3
Aydın	%0,78	%0,51	%-0,27	32
Balıkesir	%1,00	%0,94	%-0,06	59
Bartın	%0,10	%0,10	%0,00	6
Batman	%0,24	%0,10	%-0,14	6
Bayburt	%0,02	%0,02	%0,00	1
Bilecik	%0,11	%0,06	%-0,05	4
Bingöl	%0,06	%0,02	%-0,04	1
Bitlis	%0,15	%0,02	%-0,13	1
Bolu	%0,25	%0,24	%-0,01	15
Burdur	%0,13	%0,16	%0,03	10
Bursa	%3,46	%2,89	%-0,57	182
Çanakkale	%0,44	%0,43	%-0,01	27
Çankırı	%0,03	%0,02	%-0,01	1
Çorum	%0,23	%0,17	%-0,06	11
Denizli	%0,62	%1,34	%0,72	84
Diyarbakır	%0,94	%0,59	%-0,35	37
Düzce	%0,16	%0,08	%-0,08	5
Edirne	%0,24	%0,19	%-0,05	12

Elâzığ	%0,19	%0,08	%-0,11	5
Erzincan	%0,05	%0,02	%-0,03	1
Erzurum	%0,21	%0,10	%-0,11	6
Eskişehir	%1,68	%1,68	%0,00	106
Gaziantep	%1,55	%1,40	%-0,15	88
Giresun	%0,20	%0,19	%-0,01	12
Gümüşhane	%0,02	%0,03	%0,01	2
Hakkâri	%0,22	%0,13	%-0,09	8
Hatay	%0,93	%0,59	%-0,34	37
Iğdır	%0,07	%0,03	%-0,04	2
Isparta	%0,26	%0,35	%0,09	22
İstanbul	%44,41	%48,98	%4,57	3082
İzmir	%9,03	%10,27	%1,24	646
Kahramanmaraş	%0,41	%0,49	%0,08	31
Karabük	%0,11	%0,14	%0,03	9
Karaman	%0,08	%0,05	%-0,03	3
Kars	%0,08	%0,02	%-0,06	1
Kastamonu	%0,11	%0,08	%-0,03	5
Kayseri	%0,72	%0,40	%-0,32	25
Kırıkkale	%0,10	%0,10	%0,00	6
Kırklareli	%0,33	%0,35	%0,02	22
Kırşehir	%0,11	%0,13	%0,02	8
Kilis	%0,03	%0,02	%-0,01	1
Kocaeli	%2,31	%2,07	%-0,24	130
Konya	%0,67	%0,40	%-0,27	25
Kütahya	%0,16	%0,17	%0,01	11
Malatya	%0,36	%0,19	%-0,17	12
Manisa	%0,87	%0,81	%-0,06	51
Mardin	%0,42	%0,25	%-0,17	16
Mersin	%1,65	%1,48	%-0,17	93
Muğla	%1,37	%1,48	%0,11	93

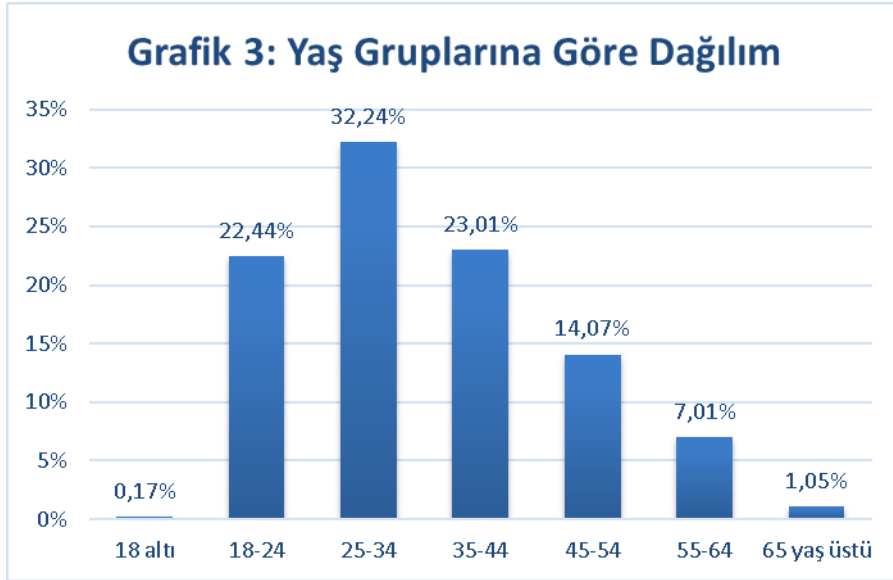
Muş	%0,13	%0,08	%-0,05	5
Nevşehir	%0,13	%0,08	%-0,05	5
Niğde	%0,11	%0,08	%-0,03	5
Ordu	%0,30	%0,29	%-0,01	18
Osmaniye	%0,13	%0,05	%-0,08	3
Rize	%0,13	%0,10	%-0,03	6
Sakarya	%0,57	%0,37	%-0,20	23
Samsun	%0,90	%0,76	%-0,14	48
Siirt	%0,09	%0,05	%-0,04	3
Sinop	%0,08	%0,05	%-0,03	3
Sivas	%0,20	%0,13	%-0,07	8
Şanlıurfa	%0,49	%0,32	%-0,17	20
Şırnak	%0,16	%0,11	%-0,05	7
Tekirdağ	%0,86	%0,59	%-0,27	37
Tokat	%0,18	%0,05	%-0,13	3
Trabzon	%0,37	%0,33	%-0,04	21
Tunceli	%0,06	%0,02	%-0,04	1
Uşak	%0,26	%0,17	%-0,09	11
Van	%0,67	%0,46	%-0,21	29
Yalova	%0,28	%0,19	%-0,09	12
Yozgat	%0,05	%0,02	%-0,03	1
Zonguldak	%0,27	%0,21	%-0,06	13

Gönüllülerimiz Hakkında

1 ve 2 no'lu grafiklerde de görüldüğü gibi anketi dolduran gönüllülerimizin yüzde 53,64'ünü kadınlar oluştururken, yüzde 78'i üniversite ve üstü eğitim almıştır.

Gönüllülerin tamamını temsiliyeti yüksek varsayılan 6,294 anket cevaplayıcısının yaş gruplarına göre dağılımı Grafik 3'te gösterilmiştir. Buna göre gönüllülerimiz arasındaki en büyük grubu yüzde 32 ile 25-34 yaş arası bireyler oluşturmakta, bunları yüzde 23 ile 35-44 yaş grubu ve yüzde 22'yi ile 18-24 yaş grubu oluşturmaktadır. Ayrıca 65 yaş üstü grubundan da 66 kişi anketimize katılmış bu da cevaplayıcıların yaklaşık yüzde 1'ine karşılık gelmektedir.

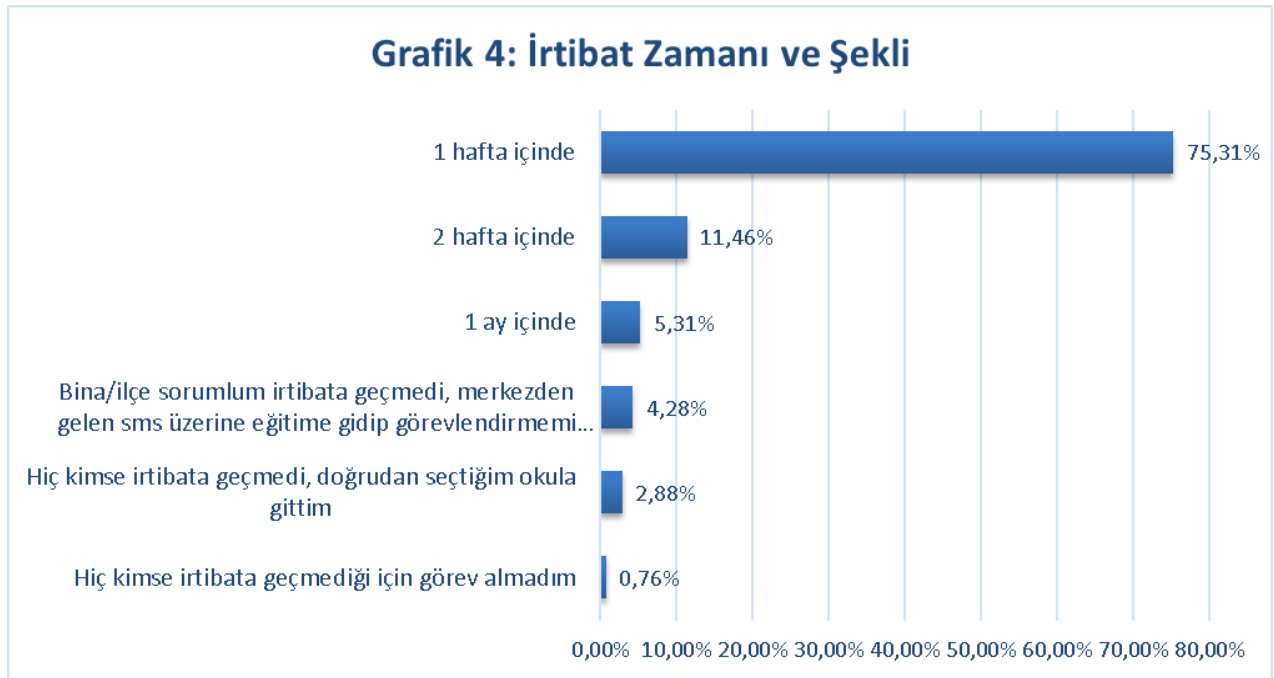
Katılımcıların yüzde 33'ü daha önce de Oy ve Ötesi gönüllüsü olduğunu ve bu sebeple tekrar kayıt olmaya karar verdiğini belirtmiştir. Cevaplayıcıların yüzde 33'ü sosyal medya, yüzde 11'i geleneksel medya, yüzde 18'i ise arkadaş sohbetleri ile Oy ve Ötesi'nden haberdar olup gönüllü olduklarını belirtmişlerdir.

Oy ve Ötesi'nin kayıt süreçlerini değerlendirmeleri istendiğinde, gönüllülerimizin sadece yüzde 3'ü sistemden memnun kalmadığını belirtmiş, yüzde 56'sı yüksek memnuniyet, yüzde 35'i ise makul memnuniyet ifade etmişlerdir.

Oy ve Ötesi bu seçimde ilk kez gönüllülere sistem üzerinden ikamet ettikleri ilçeden başka bir ilçeye atanma opsiyonu vermiştir. Bu iyileştirmenin sebebi, gönüllülerin sandık başında daha çok ihtiyaç duyulan daha kritik veya başka parti müşahit ve kurul üyelerinin eksik olduğu bölgelerde daha etkin görevlendirilmesidir. Bu opsiyonun ne derece etkin kullanıldığının anlaşılması amacıyla sorulan anket sorusuna cevaben gönüllülerin yüzde 24'ü kayıt sırasında verilen yüksek ilçe opsiyonlarından birini seçerek başka bir ülkede görev aldığını, yüzde 26'sı ise ilçe sorumluları ile irtibat kurduktan sonra buldukları ilçede daha fazla ihtiyaç olan bir binada görev aldıklarını belirtmiştir. Yani toplamda, gönüllülerin yüzde 50'si kendi okulları dışında daha fazla ihtiyaç olan

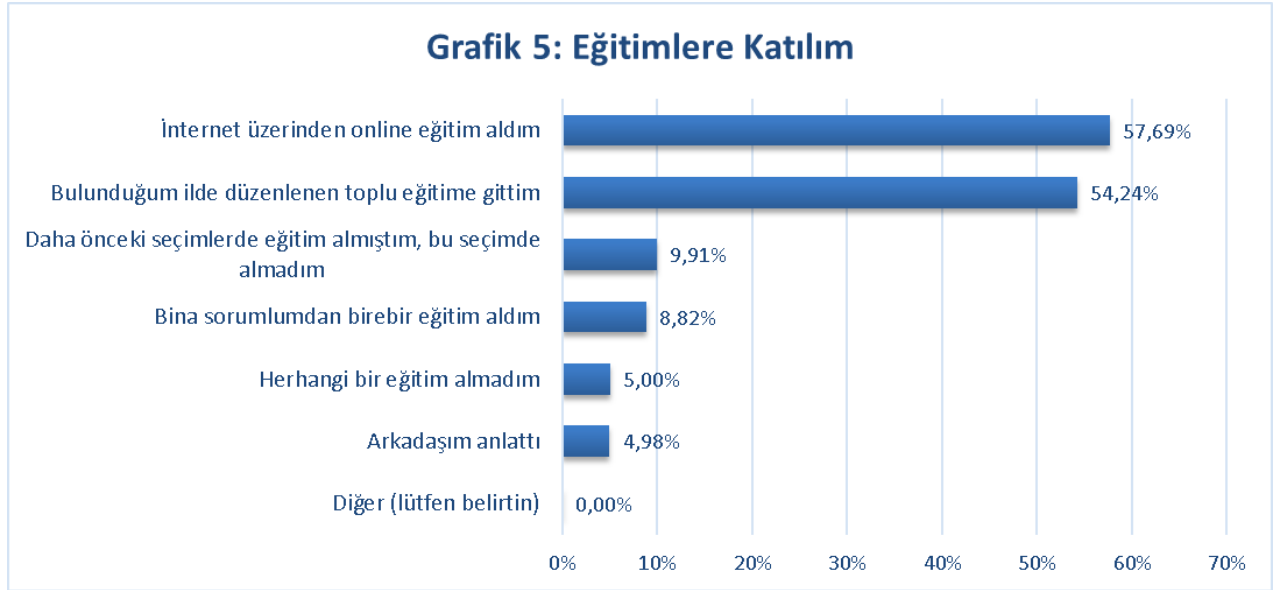
bir okulda görev aldıklarını belirtmiştir. Bu sonuç gerek ilçe sorumlusu gerekse sistem yönlendirmelerinin etkin bir şekilde kullanıldığını ve sandık başı gözleminin büyük ölçüde optimize edildiğini ortaya koymaktadır.

Grafik 4'te gönüllüler ile hangi aşamada ne şekilde irtibata geçilerek atanmanın tamamlandığı bilgisi yer almaktadır. Buna göre gönüllülerin yüzde 75'i ile bir hafta içinde, yüzde 12'si ile iki hafta içinde, yüzde 5'i ile bir ay içinde bina veya ilçe sorumlusu üzerinden irtibata geçilmiştir. Bu seçimlerdeki kısaltılmış seçim takviminin ve Oy ve Ötesi organizasyonunun 81 ile genişlemesinin olası sonucu olan bina sorumlusu atamalarının ve irtibatlarının gecikmesi ihtimaline karşı özellikle atamaları biriken bölgeler için merkezden aramalar yapılarak gönüllüler ihtiyaç duyulan veya tercih ettikleri sandıklara yerleştirilmişlerdir. Bu riskin büyük ölçüde bertaraf edildip merkezden aranarak atanan yüzde 4,3'lük cevaplayıcı oranından tespit edilmekte ancak buna rağmen cevaplayıcıların yüzde 3'ü ile herhangi bir şekilde irtibata geçilemediği saptanmıştır.

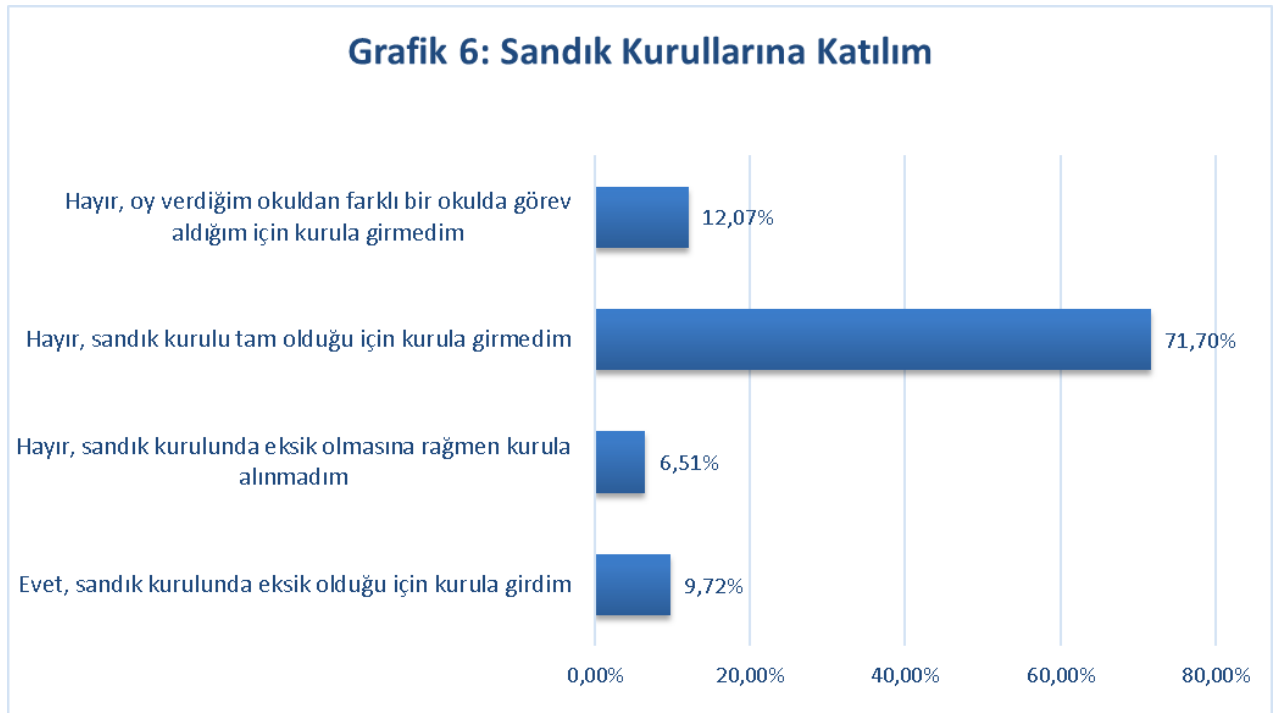
İlçe veya bina sorumlularının desteklerini değerlendirmeleri istendiğinde, gönüllülerin yine büyük kısmının yüksek memnuniyet ifade ettikleri görülmüş, sadece yüzde 6'lık bir kesimin ilçe ve bina sorumlularınca verilen desteği tatmin edici bulmadığı tespit edilmiştir. Yerel seçimlere hazırlık sürecinde bu küçük de olsa memnuniyetsiz kesimin il/ilçe kırımları incelenerek gerekli önlemler proaktif bir şekilde alınacaktır.

Bu seçimde de daha önceki seçimlerde olduğu gibi gönüllülere farklı şekil ve formatlarda sandık başı eğitimleri sunulmuş gerek sosyal medya gerekse e-posta ile yapılan iletişimlerle birden fazla mecradan bu eğitimleri almaları tavsiye edilmiştir. Grafik 5'te ankete katılan ve olasılık örnekleme özellikleri taşımaları sebebiyle tüm gönüllülerimizi yüksek oranda temsil ettiği saptanan cevaplayıcıların bu farklı eğitim kanallarını ne ölçüde kullandığı bilgisi bulunmaktadır. Buna göre bu seçimde ilk kez en popüler eğitim kanalı, yüzde 58'lik tercih edilme oranı ile internet üzerinden online eğitim olmuştur. Bu eğitimlerini bir kısmı gönüllülerin interaktif katılımına elverişli olması sebebiyle canlı olarak yapılmış, canlı eğitimlerin videoları farklı mecralarda erişilir kılınmış ve son olarak sadece slaytlar üzerinden ilerleyen sesli videolar ile desteklenmiştir. Online eğitimleri yüzde 54'lük tercih ile gönüllülerin buldukları il ve ilçelerde toplu olarak yapılan yüz yüze eğitimler takip etmiştir. Gönüllülerin küçük bir kısmı da eğitim almış bina sorumlularından veya arkadaşlarından yüz yüze eğitim almış, katılımcıların yüzde 3 dışında kalan kısmı eğitimleri tatmin edici bulduğunu ifade etmiştir. Bu bulgu da eğitim materyallerinin etkin hazırlandığının ve eğitimci ekibin başarılı uygulamalarının altını çizmektedir.

Seçim öncesi hazırlık süreçlerinin ardından katılımcılara seçim gününe dair sorular yöneltilmiştir. Bu bağlamda gönüllülerin yüzde 86'sı tüm süreçlere katıldığını belirtirken, buna ek olarak yüzde 7'si 07:00-08:00 saatleri arasında gerçekleşen oy vermeye hazırlık sürecine, yüzde 3'ü saat 08:00-17:00 arasında gerçekleşen oy verme sürecine ve yine yüzde 3'ü de saat 17:00 ve sonrası tamamlanan oy sayım sürecine katıldığını ifade etmiştir. Gönüllülerin yüzde 0,8'lik bir kısmı da bu süreçlerin hiçbirine katılmadığını ifade etmiştir.

298 sayılı Kanun ve ilgili genelgeler gereğince sandık güvenliğinin önemli bir ayağı olan sandık kurulları farklı siyasi partilerden gelen görevlilerin katılımıyla gerçekleşmekte, kurulun oluşturulması için yeterli sayı olmadığı hallerde dışarıdan vatandaşlar eksik kurullara dahil edilmektedir. Anketimize katılan gönüllülerimize bu sürecin nasıl gerçekleştiği soruya dair aldığımız sorunun cevapları 6 no'lu grafikte ortaya koyulmuştur. Buna göre, Oy ve Ötesi gönüllülerinin bulunduğu yerlerin yüzde 71'inde sandık kurulları eksiksiz görevlinin katılımıyla oluşturulmuş, yüzde 10'unda sandık kurulları eksik olduğundan Oy ve Ötesi gönüllüleri kurula girmiştir. Sandıkların yüzde 6,5'inde kurulda eksik olmasına rağmen orada bulunan Oy ve Ötesi gönüllüsü kurula alınmamış, gönüllülerimizin yüzde 12'si ise oy verdikleri okuldan farklı bir okulda görev aldıkları için, oy vermek için gönüllü sandık gözlemciliğinden kısa bir süre de olsa ayrılmaları gerekeceğinden, kendi istekleri ile eksik olan kurula girmemiştir. Eksik üye bulunmasına rağmen kurula alınmayan Oy ve Ötesi gönüllülerinin oranı, geçen seçimlerle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir.

Aşağıdaki tabloda görev aldıkları sürece Oy ve Ötesi gönüllülerinin karşılaştıkları sorunlar ortaya koyulmuştur. Buna göre cevaplayıcı gönüllülerin yüzde 37'si herhangi bir sorunla karşılaşmadığını belirtirken, kalan kısmı çeşitli sorunlarla karşılaştığını ifade etmiştir. Bu sorunların türlerinin sorulmasından önce, gönüllülere karşılaştıkları zorlukları çözümleme yolları sorulmuş, yüzde 41'i karşılaştığı küçük sorunları kendi çabalarıyla çözdüğünü ifade ederken

yüzde 11'i bina veya ilçe sorumlusu ile irtibata geçerek, yüzde 9'u görevli avukat çağırarak, yüzde 6'sı çağrı merkezini arayarak karşılaştığı zorlukların üstesinden geldiğini belirtmiştir. Karşılaştıkları problemleri aşmakta en çok güçlük çekenler ise, yüzde 1,83 ile görevini yaparken fiziksel /sözlü olarak saldırıya uğrayan veya tehdit edilen ve yüzde 0,83 ile görev yapmasının sürekli engellendiğini ifade eden gönüllüler olmuştur.

Tablo 2'de yaşanan bu sorunlar bir önceki genel seçim olan 1 Kasım 2015 tarihli Milletvekili Genel Seçimleri ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma ile amaç iki seçim arasında gönüllülerin tecrübeleri arasındaki değişime ve özellikle müşahitlik koşullarındaki zorlaşmaya dikkat çekmektir. Tabloda da görüldüğü gibi herhangi bir sorun ile karşılaşmadan müşahitliğini tamamlayanların oranı 2015 yılında %84 iken bu oran 2017 yılında %37'ye düşmüştür. Öte yandan karşılaşılan zorluklarda en küçüğünden en büyüğüne gözle görülür artışlar tespit edilmiştir. Örneğin, ufak zorluklarla karşılaşanların oranı 2 buçuk kattan fazla artarak % 41'e ulaşırken, görev yerini terk etmek zorunda kalma vakaları 2015'den bu yana 7 kat, müşahitlik görevinin sürekli engellenmesi 8 kat artmış, sandık başında fiziksel veya sözlü saldırı ise yüzde 0,08'den %22 artış göstererek yüzde 1,83'e ulaşmıştır. Bu karşılaştırma sandık kurullarının seçim günü performansını etkileyebilecek gerginleşen bir sandık başı ortamına dikkat çekmekte ve ilerleyen sorularda daha da ayrıntılı görülebileceği gibi başta YSK olmak üzere, karar alıcılar, uygulayıcılar ve tüm seçim günü görevlilerince alınması gereken önlemlerin önemine işaret etmektedir.

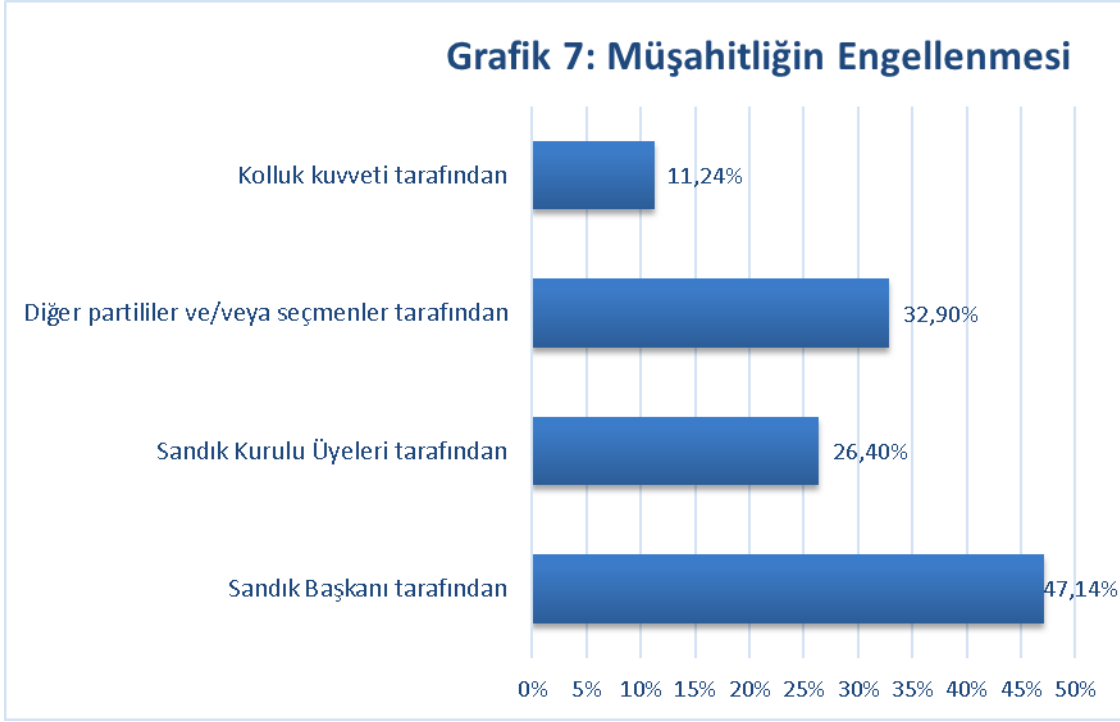
Tablo 2: Sandık Başında Karşılaşılan Sorunlar 2015-2018 Karşılaştırması

Sorunla karşılaşma ve çözüm yolu	2015 yılı	2018 yılı
Herhangi bir zorlukla karşılaşmadım	%84,4	%36,72
Ufak zorluklarla karşılaştım ama kendi çabalarımla çözdüm	%14,6	%40,70
Yaşadığım olumsuzluklar sonucu görev yerimi terk etmek zorunda kaldım	%0,10	%0,72
Seçim süreci boyunca görevimi yapmam sürekli engellendi	%0,10	%0,83
Görevimi yaparken fiziksel /sözlü olarak saldırıya uğradım veya tehdit edildim.	%0,08	%1,83

Tablo 3: Seçim Günü Karşılaşılan Güçlüklerin Türlerine Göre Kırılımı: Müşahitlik

Genel Türü	Sorun	Spesifik Sorun Alt Başlığı	Görülme Oranı
Müşahitlikle ilgili		Sabah seçime hazırlık aşamasında sandığa gittiğinde müşahit alınmama	%5,71
		Oy verme aşamasında müşahit	%1.20
		Sayım aşamasında müşahit olarak alınmama	%0,85
		Basta müşahit olarak kabul edilip sonradan sandıktan çıkarılma	%1.44
Seçime Hazırlık		Sandık kurulu eksik sayıda üye ile oluşturuldu	%4.58
		Sandık kurulu zamanında (saat 07:00) oluşturulmadı	%2.22
		Sandık kurulu oluştuktan sonra kurula üye geldi	%9.58
		Sandık kuruluna sonradan gelen üye sebebiyle mevcut üye çıkarıldı	%1.09
		Çuvallar ağzı açık geldi	%4.00
		Zarflar/Pusulalar mühürlü geldi	%0,87
		Yeterli sayıda zarf/pusula gelmedi	%2,91
		Çuvaldan tutanak defteri/mühür çıkmadı	%0.28
		Sandık kurulu zarfları/pusulaları mühürlemek istemedi	%1,74

1833 kişi yani cevaplayıcıların yaklaşık 3'te biri müşahitliğinin engellendiğini ifade etmiş ve bu engelin kimden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Oldukça kaygı verici bu bulguya göre, seçim günü müşahitlerin görevlerini yerine getirmelerine yönelik en büyük engel, gönüllülerin bu yöndeki tespitlerinin derlendiği Grafik 7'de görüldüğü üzere temel görevi ilgili kanun ve genelgelerin hatasız uygulanması olan sandık kurulları ve kolluk kuvvetleri tarafından gelmiştir.

Aşağıda görülen Tablo 4 ise Oy ve Ötesi gönüllülerinin seçime hazırlık sürecinde tespit ettikleri ihlalleri ve bunların görülme sıklıklarının oranlarını ortaya koymaktadır. Buna göre sandık kurulu oluşturulduktan sonra gelen kurul üyesinin alınması en sık karşımıza çıkan sorunken, yaklaşık yüzde 5 sıklıkta görülen sandık kurulunun eksik üye ile oluşturulması ve yüzde 4 ile pusula ve zarfların bulunduğu çuvalların ağzı açık olarak gelmesi bunu takip eden sorunlar olmuştur. Bu sorun kalemleri ışığında YSK'nın sandık başkanlarına verdiği eğitimde bu konuların altını daha fazla çizmesi ve seçim günü veya bir gün öncesi hatırlatmalar yapması tavsiye edilebilir.

Tablo 4: Seçime Hazırlık Süreci İhlalleri

Seçime Hazırlık Süreci Sorun Türü	Görülme Oranı
Sandık kurulu eksik sayıda üye ile oluşturuldu	%4.58
Sandık kurulu zamanında (saat 07:00) oluşturulmadı	%2.22
Sandık kurulu oluştuktan sonra kurula üye geldi	%9.58
Sandık kuruluna sonradan gelen üye sebebiyle mevcut üye çıkarıldı	%1.09
Çuvallar ağzı açık geldi	%4.00
Zarflar/Pusulalar mühürlü geldi	%0.87
Yeterli sayıda zarf/pusula gelmedi	%2.91
Çuvaldan tutanak defteri/mühür çıkmadı	%0.28
Sandık kurulu zarfları/pusulaları mühürlemek istemedi	%1.74

Oy verme aşamasında yaşanabilecek olası sorunlarla ilgili Oy ve Ötesi gönüllülerinin gözlemlerinin en sık görünenen en az görüne göre sıralaması Tablo 5'deki gibi olmuştur. Öncelikle cevaplayıcıların yüzde 34'ü müşahitlik yaptıkları oy verme süreci boyunca herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade etmiştir. Ancak bu sorun endeksine ön-testler doğrultusunda gönüllünün kendi sandığı dışındaki sandıklara dair gözlemlerini içeren ve genel seçim atmosferine yönelik değerlendirmelerini elde etmek amacıyla eklenen soru, cevaplayıcıların yüzde 26'sı tarafından işaretlenmiş ve kendi sandıklarında bir yasa ihlali yaşanmamasına rağmen çevre sandıklarda problemler yaşandığını belirtmişlerdir.

Tablo 5: Oy Verme Esnasında Yaşanan İhlaller

Oy Verme Aşaması Sorun Türü	Yüzde	Sayı
Oy verme aşamasında herhangi bir ihlal yaşanmadı	%33.62	2039
Benim sandığımda oy verme aşamasında bir problem yaşanmadı ama bulunduğum okulda problemler yaşandı	%26.27	1593
Seçmen kabine telefonla girdi, fotoğraf çekti	%19.95	1210
Engeli olmayan seçmenlere refakat edildi	%19.62	1190
Seçmen imzasını yanlış yere attı	%17.87	1084
Diğer:	%8.92	541
Okulda propaganda yapıldı	%6.71	407
Okulda şiddet olayları yaşandı	%5.47	332
142 nolu belge ile oy kullananların belgeleri teslim alınmadı	%4.53	275
Seçmen listesinde olmayanlar oy kullandı	%4.11	249
Bu konuda fikrim yok çünkü oy verme aşamasını izleyemedim	%2.64	160
Seçmenlerin serbestçe oy kullanması engellendi	%1.86	113
Kolluk kuvvetleri sınıflarda bekledi	%1.30	79
Toplu oy kullanıldı	%0.84	51

Gönüllülerin kendi sandıklarında en sık yaşadığı ihlallere gelindiğinde, yüzde 20 ye yakın görülme sıklığıyla oy verirken kabinde fotoğraf çekilmesi ve engelli olmayan bireylere refakat edilmesi karşımıza çıkmaktadır. Bu iki durumla bu denli sık karşılaşılması kaygı vericidir ve YSK görevlilerinin bu ihlallerinin önünü almaları yolunda iyileştirmeler gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu sık karşılaşılan durumlarla ilgili olarak sandık güvenliğinden sorumlu kurul üyeleri ve müşahitler uyarılmalı ve önleyici tedbirler almaları sağlanmalıdır. Yine yüzde 18

görülme sıklığı ile karşımıza çıkan bir diğer konu da seçmenin yanlış yere oy atmasıdır. Bu durumun sehven veya kasten gerçekleştiğini tespit etmek mümkün değildir ve bu bulgu, en baştan, seçmen listeleri doğru kontrol etmeden seçmenin oy kullanma kabinine yönlendirilmemesi gereğinin altını çizmektedir. Okulda propaganda yapılması, şiddet olaylarının yaşanması ve seçmen listelerinde olmayanların oy kullanmaları ise görece sık belirtilen kanun ihlalleri olarak görülmekte ve kolluk kuvvetleri ve sandık görevlilerinin görevlerini daha etkin yapmaları gerektiğine işaret etmektedir.

Tablo 6: Sayım Aşaması Değerlendirilmesi

Sayım Aşaması Sorun Türü	Yüzde	Sayı
Sayımda herhangi bir problem yaşanmadı	%29	3081
Benim sandığımda sayım aşamasında bir problem yaşanmadı ama bulunduğum okulda problemler yaşandı	%20.51	1232
Tutanağın bir kopyası kapıya asılmadı	%10.84	651
Tutanağın bir kopyası bana verilmedi	%9.67	581
Zarf ve Pusula sayıları uyuşmadı	%8.52	512
Geçerli oy konusunda anlaşmazlık oldu	%7.66	460
Diğer	%5.78	347
Zarf yakıldı	%5.56	334
Sayım aşamasında parti işareti/amblemi taşıyanlar sınıfta yer aldı	%5.09	306
Tutanak doğru tutulmadı	%4.13	248
Geçerli zarf konusunda anlaşmazlık oldu	%3.71	223
Oyun hangi partiye/adaya yazılacağı konusunda anlaşmazlık oldu	%3.36	202
Sayıma vatandaşlar alınmadı	%2.88	173
Kolluk kuvvetleri sınıflarda bekledi	%2.18	131
Pusula yakıldı	%2.16	130
Bu konuda fikrim yok çünkü sayım aşamasını gözlemleyemedim	%1.18	71

Gönüllülerin müşahitlik yaptıkları sandıklardaki sayım aşamasına yönelik değerlendirmeleri, 6 nolu tablo ile en sık görüldenen en az görülene doğru sıralanmıştır. Buna göre kendi sandığında sayımda bir problem yaşamayanların oranı yüzde 29’ken, kendi sandığında problem olmamasına rağmen gönüllünün bulunduğu okuldaki çevre sandıklarda problemlere şahitlik etme oranı yüzde 20,5’dir. Bunu yüzde 11 ile tutanak kapıya asılmaması, yüzde 10 ile tutanak kopyasının müşahite

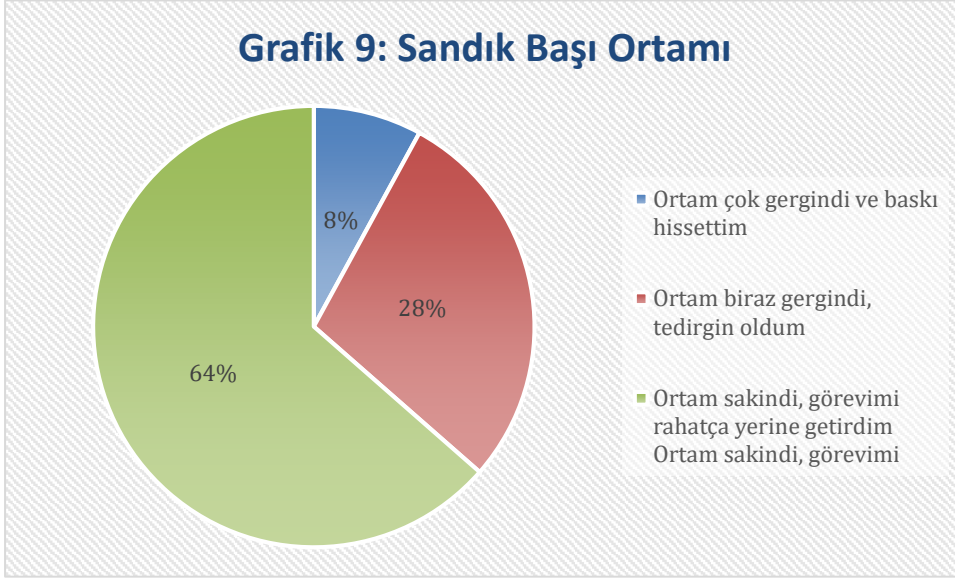
verilmemesi ve yüzde 9 ile tutanak ve pusula sayılarının uyuşmaması ve geçerli oy sayımında uyuşmazlık yaşanması olmuştur. Görünme sıklığı az olsa da büyük önem arz eden ve seçim güvenliğini olumsuz etkileyebilecek önemli bir sorun ise çağrı merkezi verilerinde de karşımıza çıkan sayıma alınmama durumu olmuştur ve yüzde 3'lük bir sıklıkla görüldüğü gönüllülerimiz tarafından belirtilmiştir.

Gönüllülerimize seçim hazırlık, oy verme ve sayım sürecinde karşılarına çıkan sorunları listeledikten sonra, böyle durumlarla karşılaştıklarında konunun çözüme ulaşmasında ne tür bir rol oynadıklarını sorduk. Tablo 7'de bu soruya verilen cevaplardan da görüldüğü gibi, yaşanan ihlal ve problemlerin yüzde 52'sinin Oy ve Ötesi gönüllerinin ikazları ile çözülmüştür. Bunu yüzde 21 ile avukat ve bina sorumlusu müdahalesi ve yüzde 11 ile itiraz mekanizmaların devreye sokularak sorunun ancak kısmen çözülebildiği takip etmektedir.

Tablo 7: Sorun Çözüm Mekanizmaları

	Yüzde	Sayı
Herhangi bir sorunla karşılaşmadım	%32.60	1975
Evet, sözle ikaz ettim ve sorun çözüldü	%52.32	3170
Evet, avukat/bina sorumlusu çağırdım ve sorun çözüldü	%20.56	1246
Sorun itirazımla kısmen çözüldü	%11.29	684
Evet, İlçe Seçim Kurulunu aradık ve sorun çözüldü	%3.55	215
Sorun çözümedi ama şikayet dilekçesi vermedim	%2.92	177
Sorun çözümedi ve şikayet dilekçesi verdim	%2.71	164
Evet, çağrı merkezini arayıp bilgi aldım ve sorun çözüldü	%2.18	132
Sorun çözümedi, şikayet dilekçesi verdim ama kabul edilmedi	%1.40	85

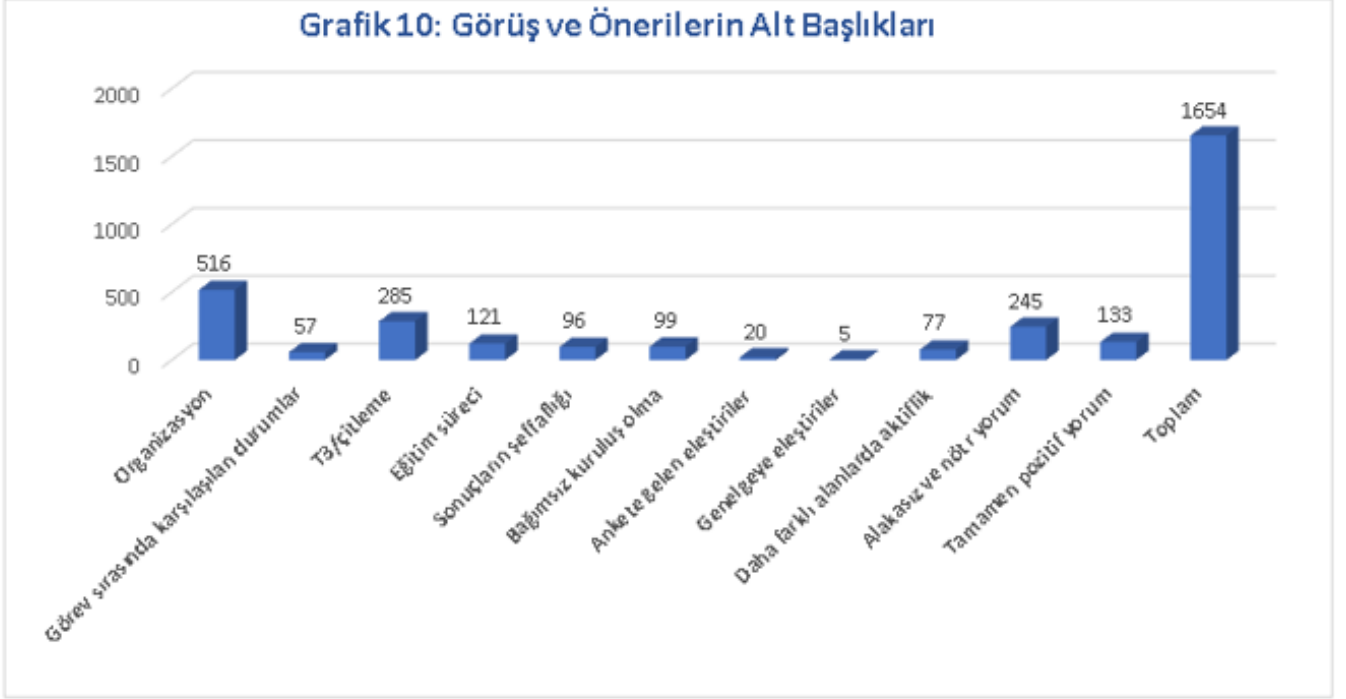
Gönüllülerimize müşahitlik deneyimleri ışığında genel olarak nasıl bir seçim ortamı değerlendirmesi yapacaklarını sorduğumuzda, yüzde 64'ü ortamın sakin olduğunu ve görevlerini rahatça yerine getirdiklerini belirtmiştir. Ne var ki, cevaplayıcıların yüzde 28'i ortamı biraz gergin bulurken, yüzde 8'i de oldukça gergin ve baskı altında hissettiğini belirtmiştir. Biraz ve çok gergin bir sandık başı ortamı deneyimlediklerini ifade eden gönüllülerimize, bu durumun sandık başındaki ihlallere müdahale etmelerine, sözlü ve yazılı şikâyet süreçlerini işletmelerine engel olup olmadığını sorduğumuzda, ne yazık ki yüzde 8'i kendilerine bu şekilde engel olmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

Yukarıda bahsedilen sorunlar, çözümleri ve sandık başı ortamı değerlendirmeleri ışığında, sandık başında bireylerin oy verme, hukuki hakları olan müşahitlik etme süreçlerinde birtakım aksaklıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada yapılması gereken sandık güvenliğini düzenleyen genelgelerin bu sorunları göz önüne alması, bundan sonraki uygulamaların bu bulgular ışığında çeşitli tedbir unsurları içermesi ve böylelikle hem vatandaşlarımızın hem de sandık müşahitlerinin daha huzurlu bir seçim geçirmesinin sağlanmasıdır.

Son olarak gönüllülerimize geçirdikleri müşahitlik sürecinde, Oy ve Ötesi'nden ne ölçüde memnun kaldıklarını sordüğümüzda, sadece yüzde 4'ü bu deneyimden memnun kalmadığını belirtmiş, yüzde 90'ı tekrar Oy ve Ötesi gönüllüsü olabileceğini ve gönüllülüğü arkadaşlarına da tavsiye edebileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda gönüllülere deneyimlerine dair eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı açık uçlu bir soru sorulmuş ve bu soruyu cevaplayan 1654 gönüllünün cevapları aşağıdaki şekilde kategorize edilmiştir. Yapılan yorum ve değerlendirmeler büyük ölçüde pozitifken, aşağıda alt başlıklarda toplanmış olan yapıcı eleştiri ve öneriler de görev alacağımız gelecek seçimlerdeki faaliyetlerimize ışık tutacak niteliktedir. Anketimize katılan gönüllülerimize tekrar teşekkür eder, bu görüş ve önerileri de gönüllülerimizle ve kamuoyu ile paylaşmaktan mutluluk duyarız.

Grafik 10: Görüş ve Önerilerin Alt Başlıkları

Organizasyon: Gönüllülerin görevlendirilmesi ve organizasyon sürecindeki aksaklıklar (iletişim eksikliği, yetkili kişilere ulaşmadaki zorluklar, görevlendirmeler yapılırken okullara eşit dağıtımın sağlanamaması, kayıtlarda tekerrür, müşahit ve hukukçu sayısının yeterli olmaması, müşahitlerin dikkatle seçilmesi gerekliliği, seçim günü yiyecek içecek hizmeti sağlanması vb.)

Görev sırasında karşılaşılan durumlar: Görev yürütme esnasında sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalma, sandık görevlileri ve başka parti müşahitlerinden Oy ve Ötesi'nden olanlara karşı önyargılı tutumlarla karşılaşma, sandıklara alınmama vs.

T3/çitleme: T3 uygulamasına ve çitleme sürecine kayıt sistemine getirilen eleştiriler (uygulamanın hata vermesi, internete erişemeyince kullanılamaması)

Eğitim süreci: Eğitim sürecine getirilen eleştiriler (Eğitimin yeterli miktarda yapılmaması, verilen eğitimlerin gönüllüler tarafından tam olarak algılanmaması, eğitimi alan bireyin aldığı eğitimi anladığına dair testlere tabi tutulmasının gerekliliği, eğitimlerin seçime çok kısa süre kala yapılmış olması vb.)

Sonuçların şeffaflığı: Elde edilen sonuçların gönüllülerle paylaşılması gerekliliği.

Bağımsız bir kuruluş olma: Bağımsız bir kuruluş olduğunun daha fazla vurgulanmasının gerekliliği ve Oy ve Ötesi'nin asıl amacının ne olduğunun daha sık dile getirilmesi (Siyasi parti

kartlarından ziyade Oy ve Ötesi kartları oluşturulursa insanlar fikirlerinin uyuşmadığı bir partinin kartıyla girmek zorunda almaz.) Ayrıca bazı partilerden müşahit kartlarının daha çok verilmesi CHP gibi. (CHP zaten örgütlü bir parti CHP müşahiti sandıklarda zaten bulunuyor daha küçük partilere ağırlık verilmeli.)

Ankete yöneltilen eleştiriler: Sorular müşahitlere yönelik hazırlanmış gibi

Genelgeye getirilen eleştiriler

Daha fazla alanda aktif olunabilir: Seçmen listelerinin kontrolü, sandık görevlilerin eğitilmesi seçmenlerin nasıl oy kullanacağı konusunda bilinçlendirilmesi, sandıkların nakil süreci vs.

Müşahitlik süreci ile ilgili olmayan ve nötr yorum

Tamamen pozitif yorum

Sonuç

Raporumuzda ilk olarak değindiğimiz üzere; 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Halk Oylaması sonucunda gerçekleşen anayasa değişiklikleri, 24 Haziran seçimleri ile doğrudan bağlantılı olup birçok yeni düzenlemeyi beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, seçim kanunlarında da pek çok esaslı değişiklik yapılmıştır. Anayasada, seçim kanunlarında yapılan değişikliklerin, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 yıl içinde yapılacak olan seçimlerde uygulanamayacağına ilişkin hüküm bulunmakla beraber, Anayasaya 21 Temmuz 2017 tarihinde eklenen geçici madde uyarınca, yapılan değişiklikler ilk seçimlerde uygulanabilir hâle gelmiştir. Değişikliklerin yürürlüğe girmesinden 38 gün sonra ise TBMM'nin milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesine dair 20 Nisan 2018 tarih ve 1183 sayılı kararı ile seçimlerin 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleşeceği açıklanmıştır. Seçimleri düzenleyen 298 sayılı Kanun'da yapılan değişikliklerin tamamı, 55 gün gibi oldukça kısa bir seçim takviminin ardından gerçekleşen 24 Haziran seçimlerinde uygulanmıştır. Gerek siyasi partiler gerekse sivil toplum kuruluşları; organizasyon, bilişim altyapı çalışmaları (kurulum/entegrasyon) ve eğitim/bilgilendirme süreçleri açısından çok yoğun ve yorucu bir dönemden geçmiş olup sürecin kısılalığı, seçimlerin tüm paydaşlarının, her aşamadaki verimliliğini etkilemiştir.

24 Haziran seçimlerinde göze çarpan hususlardan bir tanesi de seçmen katılımının yüksekliğidir. Bu seçim dönemiyle birlikte ilk defa bağımsız cumhurbaşkanı adaylarının seçime katılmasına imkân sağlanmıştır. Ancak bağımsız cumhurbaşkanı adayı olabilmek için gereken şartlar ve bu

süreçte yaşanan aksaklıklar bağımsız adaylar için engel oluşturmuştur. 24 Haziran Cumhurbaşkanı Seçimleri için yapılan 14 başvuru içerisinde, Doğu Perinçek, Meral Akşener, Muharrem İnce, Recep Tayyip Erdoğan, Selahattin Demirtaş ve Temel Karamollaoğlu olmak üzere 6 cumhurbaşkanı adayının başvurusu kabul edilmiştir. 24 Haziran Milletvekili Seçimlerine ise AK Parti, CHP, MHP, İyi Parti, HDP, SP, Vatan Partisi, HÜDAPAR olmak üzere toplamda 8 siyasi parti katılmıştır.

24 Haziran Seçimlerinde taşınmasına/birleştirilmesine karar verilen sandıklar toplamda 120.724 seçmeni etkilemiştir. Bazı illerde seçmenin %13'üne tekabül eden sandık taşıma/birleştirme kararları verilmiştir. Bu sayı oldukça fazla olup ilgili sandıkların taşınma/birleştirilme nedenleri kamuoyu ile paylaşılmamış ve sandık taşıma/birleştirme kararları kısa bir zaman zarfında verilmiş olup; ilgili seçmenlere tebligat yapılmamıştır. Ayrıca YSK sandık taşıma/birleştirme kararlarının yakın mesafe gözetilerek alınacağını belirtse de uygulamada bu mesafeler artmıştır.

24 Haziran Seçimlerinde diğer seçimlerden farklı olarak sivil katılım için oluşumlar kurulmuştur. Sivil toplum kuruluşları ile uluslararası kurumlar, seçimlerin denetim ve gözetimi için duyarlılıkla seçimlerde yer almıştır.

Oy ve Ötesi olarak; ülke çapındaki sandıkların tamamında en az bir müşahit bulunmasının önemi üzerinde durarak, sandık kurullarında dengeli ve yeterli siyasi parti temsiliyetinin olmamasını, ilçedeki seçmen sayısını ve geçmiş seçimlerde ilçedeki Oy ve Ötesi gönüllü sayısını dikkate alarak hazırlamış olduğumuz Türkiye Öncelik Haritası doğrultusunda gönüllü seçim gözlemciliği organizasyonu gerçekleştirdik. 24 Haziran günü 41.249 gönüllü sandık gözlemcimiz, tercih ettikleri bir siyasi partinin gözlemcisi olarak 81 ilde görev başındaydık. Çağrı merkezimize gelen aramalara ve gün içerisinde mobil uygulama kullanıcılarına gönderdiğimiz anketin sonuçlarına dayanarak 24 Haziran seçimlerinde yaşanan sorunları, bir önceki genel seçim olan 1 Kasım 2015 tarihli Milletvekili Genel Seçimleri ile karşılaştırdığımızda seçim günü sandık başına giden, seçim mevzuatı konusunda donanımlı gönüllülerimizin ve sayım işlemlerine giden seçmenlerin önemli bir kısmının, süreci takip esnasında geçmişe oranla daha fazla engelle karşılaştığını gördük.

Raporumuzda, YSK'nın kesin olmayan verilerine göre, kullanılan geçerli oyların %95'i ve fazlasının tek bir cumhurbaşkanı adayına, tek bir siyasi partiye veya tek bir ittifaka ve onu oluşturan partilere verildiği sandıkları inceledik. Analizimiz sonucunda; cumhurbaşkanı seçimleri için ülke genelinde toplam 4749 sandıkta kullanılan geçerli oyların %95 ve üzeri tek bir adaya verildiğini, milletvekili seçimleri için ise ülke genelinde toplam 3065 sandıkta kullanılan geçerli oyların %95 ve üzeri tek bir siyasi partiye veya tek bir ittifaka ve onu oluşturan partilere verildiğini gördük. Bununla birlikte ülke ortalamasının üzerinde seçime katılımın görüldüğü

sandıkları inceledik. YSK'nın kesin sonuçlarını baz alarak yaptığımız analiz çalışmasında bu sandıkların ülke genelinde 921 ilçede karşımıza çıktığını gördük.

24 Haziran Seçimlerinde, 188.008 olan toplam sandık sayısı içerisinde; 150.546'sı cumhurbaşkanı seçimine ve 133.898'i milletvekili genel seçimine ait olmak üzere 81 ilden toplam 284.444 tutanak fotoğrafı gönüllülerimizce, "T3 Tutanak Gönder" mobil uygulamamız aracılığıyla T3 sistemimize yüklendi. Mobil uygulamamız, tutanak fotoğrafı gönderme özelliğinin yanı sıra; bilgi bankası, süreç kontrolü, OySay gibi fonksiyonlarıyla hem gönüllülerimizin sahada doğru bilgiye daha kolay ve hızlı şekilde ulaşmasını hem de gönüllülerimizden aldığımız geri bildirimlerle tüm süreçlerde daha etkin olmamızı sağladı. Yüklenen tüm tutanaklar arasından mükerrer olanlar ayrıştırıldıktan sonra elde ettiğimiz tekil tutanak sayısı; cumhurbaşkanı seçimi için 65.254, milletvekili genel seçimi için ise 63.178'dir. Yurt içinde kurulan toplam 180.065 sandıktan, cumhurbaşkanı seçimi için 49.415 adet (%27,4) ve milletvekili genel seçimi için 51.631 adet (%28,7) tekil tutanağın T3 sistemimiz içerisinde teyit edilmesi sonucunda YSK'nın kesin olmayan verilerine göre, cumhurbaşkanı seçimi için 194 sandıkta kullanılan 7.042 oyun dağılımında uyuşmazlık tespit edilmiştir. Bu oy adedinin, Türkiye genelindeki toplam geçerli oy adedine oranlandığında, etkisi %0,015'tir. Milletvekili genel seçimi içindeki in ise 1.110 sandıkta kullanılan 80.019 oyun dağılımında uyuşmazlık tespit edilmiş olup bu oy adedinin, Türkiye genelindeki toplam geçerli oy adedine oranlandığında, etkisi %0,16'dır. YSK'nın kesin sonuçlarıyla geçici sonuçları arasında farklılıklar bulunması ve veriler insanlar tarafından işlendiğinden YSK sonuçlarında olduğu gibi T3 sonuçlarında da düşük oranlarla hatalar bulunması yukarıda da belirttiğimiz üzere olağan ve beklenen sonuçlardır. Bu doğrultuda YSK'nın kesinleşmiş sonuçlarına göre yaptığımız analiz sonucunda; cumhurbaşkanı seçimi için ön raporda tutarsızlığı raporlanan 194 sandıktan 124'ünde 2093 oyun dağılımında uyuşmazlık hala devam etmekte olup bu oy adedinin, Türkiye genelindeki toplam geçerli oy adedine oranlandığında, etkisi %0.0045'tir. Milletvekili genel seçimi için ise ön raporda tutarsızlığı raporlanan 1110 sandıktan 337'sinde 10651 oyun dağılımında uyuşmazlık hala devam etmektedir. Bu oy adedinin, Türkiye genelindeki toplam geçerli oy adedine oranlandığında, etkisi %0.021'dir.

Yürürlükteki mevzuat uyarınca, seçim güvenliğine ilişkin denetimin özellikle siyasi partilerce sağlanması gerekmektedir. Her zaman vurguladığımız gibi, seçim günü tüm işlemlerin Anayasaya ve kanunlara uygun şekilde gerçekleştirilmesi ve denetlenmesi yolundaki en önemli koşullardan biri, sandık kurullarının yeterli sayıda üyeye ve dengeli bir dağılımla oluşturulmasıdır. Bu koşulun gerçekleştirilebilmesi için sivil toplumun bu sürece dâhil olmasına ve katkıda bulunmasına duyulan ihtiyaç büyüktür. Seçim gününün adil ve şeffaf bir şekilde gerçekleşmesini hedefleyerek 24 Haziran seçimlerinde de gönüllü seçim gözlemciliği organizasyonu

gerçekleştirdik ve seçim sürecinin öneminin farkındalığını arttırmak için çalışmalarında bulunduk. On binlerce gönüllümüzle gerçekleştirdiğimiz organizasyonumuzu, her geçen gün bilgimiz ve sağduyumuzla genişletiyor ve gözlemlediğimiz sorunlara hep birlikte çözüm üretiyoruz. Bu bağlamda, sürece tüm şeffaflığımızla katkı sağlama çabamızın değerine inanıyoruz. Oy ve Ötesi olarak her zaman hukukun üstünlüğüne inanan gönüllülerimizin varlığından güç alarak, sadece sandıklara değil; demokrasiye ve birlikteliğimize sahip çıkmaya devam edeceğiz.

OY VE ÖTESİ